

Položaj obitelji u suvremenom društvu

Radić, Anita

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:944135>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

POLOŽAJ OBITELJI U SUVREMENOM DRUŠTVU

ANITA RADIĆ

SPLIT, 2020.

**ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU
JEDNOPREDMETNI STUDIJ SOCIOLOGIJE
DRUŠTVENE PROMJENE**

ZAVRŠNI RAD

POLOŽAJ OBITELJI U SUVREMENOM DRUŠTVU

Mentorica:

izv. prof. dr. sc. Gorana Bandalović

Studentica:

Anita Radić

Split, srpanj 2020.

Sadržaj

1. UVOD	1
2. RAZVOJ OBITELJI I PORODICE KROZ POVIJEST	2
3. TEORIJE O OBITELJI	8
3.1. Simboličko interakcijska teorija.....	8
3.2. Teorija socijalne mreže.....	8
3.3. Teorija društvene razmjene.....	9
3.4. Teorija socijalne potpore.....	9
3.5. Teorija sukoba.....	9
3.6. Teorija spolova.....	10
3.7. Schicksal analiza.....	11
3.8. Ekološka teorija.....	12
3.9. Opća teorija sustava.....	12
3.10. Postmoderna i obitelj.....	12
4. OBITELJSKA ZAJEDNICA	14
4.1. Odnos prema vlasništvu i distribucija autoriteta.....	14
4.2. Veličina obitelji.....	14
4.3. Struktura obitelji.....	15
4.3.1. Nepotpuna (strukturno insuficijentna) obitelj i uzroci nepotpune obitelji.....	17
5. ODNOSI U OBITELJI	21
6. OBITELJSKE FUNKCIJE	24
6.1. Emocionalna funkcija obitelji.....	24
6.2. Biološko-seksualna funkcija obitelji.....	24
6.3. Reproductivna funkcija obitelji.....	24
6.4. Socijalizacijska funkcija obitelji.....	25
7. SUVREMENA OBITELJ	26
7.1. Kohabitacija.....	32
8. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA	35

9. ZAKLJUČAK	42
10. LITERATURA	43
SAŽETAK	45
SUMMARY	46
BILJEŠKE O AUTORICI	47

1. UVOD

Ne postoji nijedan pojedinac koji ne teži onim vrednotama koje mu može pružiti samo njegova obitelj. Emocionalna potpora, prihvaćenost, zaštita, radost samo su neke od karakteristika kojima svi težimo. Udijeljena ljubav, dobrota i pažnja „hrane“ našu osobnost i pozivaju nas da prvenstveno budemo što bolji ljudi, na koncu i svojim djelovanjem pomognemo izvući društvo iz svakodnevnih rizika. Obitelj je mjesto kojemu naše srce ustraje. Primarna socijalizacija u ranom djetinjstvu ostavlja najveći značaj na pojedinca. Gradi se identitet, oblikuje se ličnost i prikupljaju se različita načela vlastite kulture, običaja, jezika i normi. Obitelj ima toliku moć u društvu, jer njezin pristup modelira djecu i priprema ih za svijet odraslih i čini ih građanima koji će jednog dana osvjetljavati „lice“ društva kojem pripadaju. U ljudskim životima obitelj zauzima posebno mjesto i čovjek čvrsto drži do časti, ponosa svojih članova i prezimena obitelji.

Početak pojavnosti obitelji teško je vremenski odrediti, jer je prisutna od kad je i čovjeka. No, potrebno je imati na umu da svatko nije rastao na isti način i u istim okolnostima. Bez obzira što je netko težio osjećaju pružene ljubavi svoje obitelji, to se možda neće nikad izrealizirati. Oduvijek su postojali i uvijek će postojati teški i iznimni slučajevi. Razlikuju se razni tipovi obitelji i razne okolnosti koje su ih dovele u određenu situaciju. Pluralizam, tolerancija, postmodernost, sloboda, individualnost, samo su neki od aspekata koji su utjecali na one tipove obitelji koje su danas sveprisutne. Kako se generacije izmjenjuju, tako dolazi i do izostavljanja brojnih čimbenika koji su zadužni za prijenos tradicionalnih svojstava. Neprimjetno, iz društva u društvo, sve više ovisimo o onom razdoblju koje je trenutno tu i koje preživljava noseći se nesigurnošću i rizicima novog svijeta.

„Riječ obitelj izvedena je od glagola obitavati, tj. prebivati, stanovati.“ (First-Dilić, 1976, 87). Postoji velik broj i još veći broj opširnih definicija obitelji. Mnogi autori su se dotakli navedene teme i svatko je dao definiciju vodeći se vlastitim pogledom na stvarnost oko sebe. U današnjem društvu je i očekivano da nailazimo na razne definicije obitelji, jer za svakoga ona ima različito značenje. Nešto što će jednom pojedincu činiti obitelji, drugom je to nešto potpuno suprotno. „Obitelj je takva društvena zajednica za kojom svaki normalan pojedinac osjeća potrebu, jer ciljevi koji se u njoj ostvaruju predstavljaju temelje cjelokupnog čovjekovog života i zbog toga je ona najsvestranija i najjedinstvenija skupina vitalno značajna za život svakog člana društvene zajednice.“ (Mijatović, 1995, 467).

2. RAZVOJ OBITELJI I PORODICE KROZ POVIJEST

Kako bi se pobliže objasnio pojam obitelji i razumijeli je u svakom njenom aspektu potrebno je vratiti se nekoliko stoljeća unazad i detaljno sagledati promjene koji su njezinu strukturu učinili takvom kakvom je danas poznajemo. Njezina povijest seže u daleku prošlost, njezina pojava razvija se paralelno s pojavom prvih ljudi. Svaki pojedinac teži onome što mu obitelj može pružiti, pa i jednog dana da stvori vlastitu. Stoga se za čovjeka može reći da je on „porodično biće“ (Benveniste, 1972, 34/35). Oni koji su prvi ostavili otiske na području tema o obitelji bili su filozofi iz stare Grčke. Aristotel je jedan od poznatih pripadnika tradicionalističke teorije, koji je obitelj opisao kao patrijahalnu, unutar koje je jasno određeno kome pripada autoritet i kakvim se pravilima moraju podvrgavati (Janković, 2008, 31). Kao predstavnik utopističke teorije predstavlja se Platon. Već se u to vrijeme težilo za nečim boljim, pa čak i onim savršenim društvenim sustavom koji bi mogao ispuniti svačije želje i priželjkivanja. To znači da bi obitelj postala državnom stvari, te kao što utopija nalaže, izbrisali bi se svi pokazatelji privatnog vlasništva (Janković, 2008, 32). „Homerska“ obitelj uključuje roditelje, djecu, ali i robove. Gospodar kuće odlučivao je o svemu, pa tako i o pitanju života i smrti. U ovom slučaju žena je imala svoja prava jer su se prema njoj odnosili slično kao i s gospodarom kuće i nije joj se nametao brak na silu, već je imala svoju slobodu (Benveniste, 1972, 39). U starorimskoj obitelji otac, koji je ujedno bio i glavar i autoritet kuće, je sam mogao odlučivati o svim odlukama svoje djece i žene (Benveniste, 1972, 40). S pojavom kršćanske obitelji otac i dalje predstavlja legitimitet u obitelji, no ne u tolikoj mjeri kao u prošlosti budući da se žena i dalje morala pokoravati svome mužu, ali njezina uloga u obitelji nije isključivo bila uloga domaćice i spremačice (Benveniste, 1972, 42). U novom vijeku dolazi do povratka već spomenutih tradicionalističkih teorija, a za to su zaslužni Thomas Robert Malthus, Auguste Comte i LePlay (Janković, 2008, 31). Među navedenim teorijama pojavljuju se i reformističke teorije. One nastaju kao posljedica pojave kapitalističkog društva, za kojeg se smatralo da je razlog brojnim raskolima unutar obitelji. O razvodu se počinje sve više slobodnije govoriti. Počinje se shvaćati kao razuman odabir ukoliko se u braku izgubila funkcionalnost (Janković, 2008, 33).

Gledajući unazad nekoliko stoljeća do danas, uviđa se da obitelj postaje izborom pojedinca. On je određuje prema svojim htijenjima, stoga je u današnjem društvu izgubila većinu čimbenika koja su se nekada davno predstavljala temeljima obitelji. U tom smislu, ta količina slobode koja je dana ljudima kulminira nastankom novih tipova obitelji.

Postoji veliki broj disciplina, a isto tako i autora koji su kroz povijest dali mnoštvo definicija obitelji. Ipak, teško je odrediti jednu koja će biti točno određena, ali i isto tako i prihvaćena među disciplinama. Stoga, svaka od njih postavlja opću definiciju unutar svog znanstvenog okvira. Sociologija obitelj definira kao osnovnu jedinicu društva (Janković, 2008, 17). Ona pak polazi od nje, te pojedinac unutar nje razvija primarni identitet, svoju osobnost koju kasnije nadopunjuje socijalizacijom s rodbinom, prijateljima i poznanicima (Janković, 2008, 18).

Proučavanje obitelji može se provoditi i na makro (reprodukcija, kultura, znanost) i na mikro (interakcija, obiteljski odnosi) razini (Janković, 2008, 22). Ranih godina dvadesetog stoljeća dolazi do analiziranja strukture, čimbenika i aspekata obitelji. Janković se osvrće na Z. Golubović koja razvija četiri teorijska pristupa unutar kojih detaljno opisuje razne pojmove koji se tiču obitelji (Golubović prema Janković, 2008, 39). Povijesno institucionalni pristup fokusira se na razvoj obitelji kroz različita razdoblja, što je još poznato kao Evolucionarna teorija (ili Velika teorija), te na institucije i njihov utjecaj na mijenjanje obitelji, odnosno institucionalni pristup. Evolucionarna teorija broji nekoliko poznatih predstavnika. Među poznatijima su Bachofen, L.H.Morgan, Engels i drugi. L.H.Morgan se bavi proučavanjem onih društava koja nemaju kontakt s pravim, realnim svijetom. Ta su društva izolirana, s vlastitim kulturama i pravilima (Janković, 2008, 39). Prema Morganu, struktura obitelji formira se u skladu sa samim razvojem društva. To se može prikazati kroz nekoliko faza društva. Prva je pretpovijest, unutar koje, prema Bachofenu, su značajne bile nomadske skupine, horde unutar kojih je sasvim prihvatljivo bilo mijenjati partnere i upuštati se u spolne odnose (Bachofen prema Janković, 2008, 40). Morgan svoj stav donosi na temelju raznih naroda na području Havaja, stare Grčke, Asirije. Kako su horde općenito skup pojedinaca istog krvnog srodstva, tako Morgan tvrdi da, kako se horde sve više počinju razvijati, od traženja partnera istog krvnog srodstva, prelazi se na sklapanje brakova prema klasama, gdje se sve manje pojavljuju slučajevi traženja partnera među krvnim srođnicima. Kraj endogamnog braka obilježava Punalua-brak, koji isključuje sklapanje brakova među krvnim srođnicima. Takav tip braka naziva se egzogamni brak. Tim se načinom pospješuje stvaranje prisnih odnosa, te veće emocionalne povezanosti, što dovodi do stvaranja zajednica. Takav primjer zabilježio je Morgan na Havajima gdje skupina braće jedne zajednice, žene skupinu sestara iz druge zajednice. Nakon navedene faze pretpovijesti, prema Morganu, uslijedile su pojave divljaštva, barbarstva te naposljetku civilizacije (Morgan prema Janković, 2008, 40).

Kao jedan od najpoznatijih tipova sklapanja braka je poligamija. Ona obuhvaća više bračnih partnera. Dijeli se na poliginiju i poliandriju. Značajne su za muslimanske zemlje koje još i u današnjem društvu podržavaju ovakav tip braka. Poliginija označava muškarca koji se ženi s više žena, dok poliandrija označava brak žene s više muškaraca. Oba tipa poligamije mogu biti simultana i sukcesivna. Simultano obilježava jednog dominantnog bračnog partnera koji na raspolaganju ima više bračnih partnerica i izmjenjuje ih prema vlastitoj želji. S druge strane, sukcesivno obilježava dominantnog bračnog partnera koji brak sklapa s tek novim partnerom/partnericom. Nadalje, poligamija može biti uzrokovana ekonomskim (izvući se iz siromaštva udajom u bogatu obitelj) i neekonomskim razlozima (vlastite želje, emocionalna povezanost). Poznata je i srodnička poligamija, kojoj je cilj nastaviti vlastitu lozu, poznatija još kao levirat i sororat. U slučaju sororata, muškarac nakon ženine smrti se mora oženiti s njezinom sestrom, dok u slučaju levirata, brat umrlog muškarca može se oženiti ženom umrlog (Janković, 2008, 41). Osim navedenih pojavljivala se i incestna obitelj, koja se sklapa brakom između brata i sestre. Karakteristična je za autokratske obitelji, a prije je bila značajna kod starih Egipćana i Inka, dok u novije vrijeme obuhvaća prostore Zapadne Afrike (Benveniste, 1972, 35). Pojava zadružnih obitelji, prema Morganu, javlja se tek na prijelazu društva u fazu barbarstva (Morgan prema Janković, 2008, 42).

Prema Golubović, drugi pristup odnosno institucionalni pristup osvrće se na proučavanje obitelji putem *cross-cultural* studija koje ih promatraju u određenom periodu, ali u različitim prostorima. Jedna od skupina koja spada pod treći pristup, strukturalno-funkcionalni pristup, s Parsonsom na čelu, na obitelj gleda kao na integrirani sustav pojedinca i društva, koji čine funkcionalnost. Interakcijsko-simbolički pristup fokus stavlja na odnose u obitelji, funkcionalnost ukućana, dinamiku, iz čega je vidljivo da se ovaj pristup još može nazvati i mikro pristupom. On je više intimniji i osobniji, jer zalazi u one odnose koji su prisutni unutar četiri zida. Iako zadiru u intimu, iz njih se može analizirati dosta detalja. Tako se C.Cooley osvrće na primitivne grupe, te razumijeva kako se održavala interakcija nekada davno. Iako se zna da je u takvim grupama prevladavala poligamija, vrlo je zanimljivo uvidjeti kako je ona utjecala na odnose među pojedincima, je li ih otežavala ili im je jednostavno bilo nametnuta (Janković, 2008, 45). S druge strane, G. H. Mead je usmjeren na simboliku, te uviđa razliku iz osobnosti koja je proizašla iz primarne socijalizacije i onu drugu stranu pojedinca i njegovog prilagođavanja društvu, prijateljima i poznanicima, te kako se razvija i nadopunjuje sekundarna

socijalizacija (Janković, 2008, 46). Jedan od najpoznatijih predstavnika ovog pristupa je E. Burgess koji navodi da uzajamni odnos u obitelji igra vrlo važnu ulogu. Za R. Hill obitelj je „arena“ nekoliko pojedinaca koji stalno uspostavljaju interakciju. C. Kirkpatrick obitelj opisuje kao „dramu“ sa stalnim izmjenjivanjem uloga u bilo kojem aspektu (Golubović prema Janković, 2008, 46). Konačno, marksistički pristup gradi svoju teoriju na čelu s Mauriceom Godilierom. Ovaj pristup daje kritiku na većinu prijašnjih pristupa kada u pitanje dođe ova tema. Drži da je obitelj prije jedan važan srodnički sustav, te to postavlja kao temeljnu definiciju obitelji. Pri tome, primarna socijalizacija zaslužna je za daljnji proces integracije u društvo, školu, posao, točnije, služi kao priprema za daljnje djelovanje u vanjskom svijetu (Janković, 2008, 46).

Postoji velika razlika između pojmova obitelj i porodica. U većini slučajeva ova dva pojma koriste se istoznačnice. Naime, obitelj obuhvaća grupu pojedinaca koji dijele zajedničko mjesto stanovanja kojeg trajno nastanjuju (First prema Milić, 2007, 41). S druge strane, porodica predstavlja skupinu pojedinaca koji su povezani srodstvom (Milić, 2007, 41). Naime, jedan od osnivača, Le Play, izjavljuje kako se društvo sastoji od mnoštvo porodica, dok bi neki sociolozi tvrdili da društvo čine pojedinci (Goldfrank prema Milić, 2007, 37).

U osnivače sociologije porodice ubrajaju se spomenuti Frederic Le Play i Heinrich Wilhelm Riehl. Autorica Milić smatra da zaslugu razvoja sociologije porodice trebaju preuzeti i Emile Durkheim i Valtazar Bogišić. Frederic Le Play, u svojoj studiji „Radnici Europe“, htio je uvidjeti usporedbu radničkih porodica koje se razlikuju prema prostornim, ekonomskim i kulturološkim aspektima, prikupljanjem podataka. Ipak, Emile Durkheim se smatra začetnikom sociologije porodice jer prvi započinje 1888. godine u Bordeauxu održavati prva predavanja na temu porodice (Milić, 2007, 22-24).

„Porodica-stablo“ objedinjuje dvije generacije. Prvu čine bračni par s kojima živi oženjeni sin sa svojom obitelji. Karakteristična je za područja duž Pirenejskog otoka i u određenim dijelovima alpskog područja (Segalan, 2009, 75). „Tajne zajednice“ nastale su u ranom srednjem vijeku, kako bi se ujedinile u obradi zemlje i štitile od raznih nedaća koje ih mogu sustići (Dussourd prema Segalan, 2009, 77). Zadruga su bile značajne nakon Drugog Svjetskog rata pa i u bivšoj Jugoslaviji. One su patrilinarni grupe, od starijeg bračnog para, pa sve do oženjenih sinova koji su zajedničkim snagama održavali rast i razvoj zadruga (Segalan, 2009, 79). Zadruga su se sastojale od 15 članova (Hammel prema Segalan, 2009, 79). U porodicama zabilježeni su vrlo čvrsti odnosi. Odnosi između brata i sestre pojačan je emocionalnom podrškom, prijateljstvom i

nema toliko prostora za stvaranje međusobnih konflikata. Naime, unutar većeg broja braće i sestara događa se zahlađenje odnosa, jer počinje briga oko raspodjele imovine (Segalan, 2009, 392/393).

E. Egnahr svoj doprinos ostavlja u području proučavanja porodice, njezinog nastanka, faza i podjela na temelju rasta i razvoja industrije (Mladenović prema Janković, 2008, 70). Prva faza je uvid u obitelji prije nastanka industrijske revolucije. Tada su obitelji još bile poznate kao i zadružne porodice. Ovakav tip obitelji bio je vrlo konzervativan, koja je prvenstveno držala do tradicije, njezinih običaja i pravila. Obiteljska funkcija značila je reprodukciju, rađanje potomaka. Njezina uloga je bila čvrsto određena, znalo se što je unutar nje bilo primjereno a što izuzetno neprihvatljivo. U toj prvoj fazi, obitelji su zavisile od polja, plodne zemlje. Nije se pridavalo važnosti nikakvoj raskoši, estetici, bogatstvu, već se radilo kako bi se zadovoljile osnovne potrebe. Tadašnje obitelji brojale su veliki broj članova, te su uključivale više generacija, što se još naziva i proširenom obitelji. Prvi poslovi koji su se obavljali su bili težački seljački poslovi, te kasnije prelazi u drugu fazu, industrijsku, koja se još naziva prijelaznom fazom (Janković, 2008, 70). Ona je karakteristična za 18. stoljeće, kada su djeca, tinejdžeri i odrasli bili primorani na više od 12 sati teškog fizičkog rada. Poslovi u rudnicima, manufakturama utjecali su negativno na čovjekovo zdravlje. Ljudi su bili iskorištavani, bez imalo ljudskosti, tjero ih se na rad od kojeg neće biti u mogućnosti kupiti ni svakodnevne namirnice. To je razdoblje bilo poznato i po velikoj stopi smrtnosti, ne samo odraslih ljudi, već i novorođenčadi. Pojava raznih bolesti, nedovoljna opremljenost lijekovima doveli su ih u takve situacije. Obitelji su radi dobrobiti svojih voljenih morali pretrpjeti navedene tegobe, jer jednostavno nije bilo drugog načina. Pokoravanje obitelji, radnika onim imućnima bio je jedini način da zadrže i te tipove poslova da bi dobili minimalac i s njim si priuštiti potrebne stvari. Već treća faza, faza industrijalizacije u 20. stoljeću donosi bitne promjene. Jedna od bitnih stavki je ta što nema iskorištavanja djece i maloljetnika kao radne snage (Janković, 2008, 71). Kapitalizam se razvija, odnosi prema radnicima su više ljudski i primjereniji odnosu radnika i šefa. Dolazi do jačanja i razvijanja političkih, ekonomskih, gospodarskih, kulturnih i društvenih aspekata unutar društva (Haralambos i Holborn prema Janković, 2008, 71). Za razliku od prijelazne faze, ovaj period djeluje pozitivno kako na čovjeka tako i na njegovu obitelj. Gubi se rad od 10, 12 sati i više. Pojedinci imaju vremena i za hobije, druženje s obitelji, prijateljima. Dokolica im je kvalitetno ispunjena. To utječe i na njihov odnos prema poslu. Ne gube motivaciju, nisu

iscrpljeni od 12-satnog rada. Veliki se značaj stavlja na obrazovno postignuće. No ne samo kod muškaraca, već i kod žena. U prijašnjim fazama žene su pripadale u svojoj kući, odgajajući djecu obavljajući kućanske poslove. Žene su dobile pravo obrazovati se, ostvariti karijeru i usporedno s tim stvarati obitelj. Kako se ova faza sve više razvija, oni poslovi koji dobijaju na značaju zahtijevaju završenu obuku. Stoga je važnost obrazovanja u ovom slučaju neupitna. Reprodukcijska uloga obitelji napušta se u smislu da je ona jedini razlog za stvaranjem iste, jer značaj dobiva emocionalna uloga. Ljubav, pažnja, poštovanje i još mnogo čimbenika postaju primarni faktori značenja pojma obitelji. Stoga, ta emocionalna uloga preuzima značajnost sklapanja brakova i odnosa među supružnicima. Primarna socijalizacija jedan je od najbitnijih perioda u životu pojedinca, jer u njemu izgrađuje svoju osobnost, ne potpunu, već gradi određene stavove prema važnim stvarima pri čemu postavlja temelj za svoj identitet (Janković, 2008, 71).

3. TEORIJE O OBITELJI

3.1. Simboličko interakcijska teorija

G.E.Burgess pripadnik je simboličko interakcijske teorije. Ona proučava i naglašava važnost interakcije unutar obitelji. Svatko unutar obitelji ima određenu ulogu, a s time je određena i posebnost načina komunikacije među ukućanima. Te uloge mogu biti zadane i izabrane. Zadana uloga je ona koja se stječe svojim rođenjem, točnije, njome se dobiva status brata, sestre, kćeri, sina, rođaka, rođice i dr. S druge strane, izabrana uloga razvija se putem naših afiniteta, hobija, zanimanja i svega onoga što nas čini potpunom osobom (Janković, 2008, 50). Prema tome, razlikuju se tri koraka putem kojih se ostvarujemo kao pojedinac. Jedan od njih je preuzimanje uloga, onda kada trebamo djelovati prema tim očekivanjima. Kao što je navedeno, u obitelji rođenjem dobijamo određenu ulogu, no, većina se može ostvariti s time kako odrastamo. Udajom/ženidbom dobivamo status muža, žene, potom rođenjem vlastitog djeteta, majkom, te rođenjem naših unuka, bakom i još mnogih drugih (Janković, 2004, 24/25). Preuzimanjem uloge slijedi i igranje uloge, što znači da je potrebno ponašati se u skladu s našom ulogom, te ovisno o situaciji u kojoj se nalazimo (npr. kolega na poslu, šef na poslu i dr.) (Janković, 2004, 26). Zadnji korak je kreiranje uloge, odnosno prilagođavanje uloge prema vlastito postavljenim načelima, što se možda razlikuje od onoga kako je u društvu prihvaćeno. Ponekad ti pojedinci mogu biti osuđivani od strane drugih (Janković, 2004, 26/27). Simboličko interakcijska teorija ne osvrće se na važnost emocija kroz ova tri koraka, već ih opisuje kao nešto što se događa i razvija dosljedno (Janković, 2004, 27/28).

3.2. Teorija socijalne mreže

Predstavnik ove teorije je J.L.Moreno, koji socijalnu mrežu objašnjava kao mrežu pojedinaca čija se interakcija može prikazati putem nekoliko tipova (Janković, 2008, 51). Za razliku od socijalne potpore, kod socijalnih mreža skupljaju se pojedinci iz raznih udruženja, te se predstavljaju neslužbeno (Janković, 2004, 49). Jedan od njih su klasične mreže koje se sastoje od velikog broja pojedinaca te svatko uspostavlja komunikaciju jedan s drugim. Suvremene mreže sastoje se od slabo povezanih odnosa među pojedincima, te u ovom slučaju, interakcija je čvrsta jedino s onim koji tu mrežu drži na okupu. Danas se ljudi otuđuju jedni od drugih te pažnju pridaju materijalnih stvarima, tehnologiji. Obiteljski odnosi su se izgubili pa su zato i znatno slabije interakcije. Kombinirane mreže sastavljene su od klasične i suvremene mreže. Ipak, u

tradicionalnom tipu mreže uviđa se ta prisnija i bliža uspostavljenost odnosa među pojedincima, te su tada ljudi više držali do svoje obitelji (Janković, 2008, 52).

3.3. Teorija društvene razmjene

Ova teorija se bazira na *cost-benefit* pojmu, putem kojeg se želi naglasiti da određeni pojedinci po pitanju navedenih resursa želi ostvariti veću korist, a što manje investirati i dati od sebe (Janković, 2004, 31). U međupartnerskim odnosima, partneri djeluju na temelju „pridruženog profita“ jer djeluju u timu, pripomažu si, za zajedničku dobrobit (Janković, 2004, 33). Svaki se od njih unutar obitelji treba jednako udijeliti i primiti. U suprotnome, u obitelji može doći do zahlađenih odnosa te na kraju do potpunog razora (Janković, 2008, 53).

3.4. Teorija socijalne potpore

Pri socijalnoj potpore misli se na nekolicinu ljudi, grupe, skupine kojima je cilj pomoći što većem broju ljudi. Pod time pripadaju i razne volonterske skupine, grupe za uzajamnu podršku i mnoge druge (Janković, 2004, 44). Iako su socijalna potpora i socijalna mreža slični pojmovi, one se ipak u nekoliko stavki razlikuju. Naime, socijalna mreža obuhvaća dugoročni period uspostavljanja interakcija među subjektima (Janković, 2004, 49).

Prema Cobu i Jonesu postoje tri principa potpore, koji obuhvaćaju subjektivnost pružanja i prihvaćanja potpore i one objektivnosti o kakvoći potpore (Janković, 2008, 54). Prvi princip odnosi se na naše osobno stanje, čežnju za potporom. Drugi princip je način na koji objektivno promatramo brojnost ali i samu kvalitetu potpore. I treći princip je analiza naše okoline, točnije, onih koji upravo pružaju tu potporu (Janković, 2004, 44).

3.5. Teorija sukoba

T.C.Schelling na pojavu sukoba gleda potpuno normalno, očekivano i potrebno. Smatra da je to nešto što je dio nas samih, nešto što nam je prirodno nametnuto. Sukob između aktera smislen je jedino ako je iskazana volja za zaštitu potencijala određene vrijednosti koja ga je prouzrokovala (Janković prema Janković, 2008, 55). Teoretičari postavljaju nekoliko izvora moći, pomoću kojih se ukućanima dopušta manja ili veća sloboda kako bi utjecali na druge, odnosno sukobili se s njima ili ih pak iskoristili za zajedničku dobrobit. Kada se govori o moći, tada se misli na ispravnost, novac, dobra, tjelesnu snagu, um i ljubav. Kao svi pojedinci mi ih

posjedujemo, no ovdje ovisi o tome tko ih količinski više posjeduje da bi ih mogao upotrijebiti (Janković, 2004, 36).

Sukob i nesuglasice neizostavni su unutar obitelji. No, ne samo u obitelji, već i među rodbinom, prijateljima i poznanicima. Pritom se najčešće misli na verbalni sukob. Svatko od nas ima vlastita stajališta koja se ne moraju poklapati s ostalima. Tako i u obitelji, do trzavica najčešće dolazi kod supružnika, koje ponekad znaju dovesti i do razvoda. No, nesporazume mogu uzrokovati i stresovi zbog posla, brige oko djece ili obavljanja svakodnevnih poslova. Kako se obaveze nagomilavaju, tako ni supružnici nisu u mogućnosti odvojiti vrijeme za partnera, stoga dolazi do raznih razmirica. Nijedna obitelj nije savršena, u njoj može doći do sukoba, te upravo zbog toga ona postaje posebna, čvrsta i realna. To je jedan od faktora koji mora biti prisutan unutar nje, kako bi mogla normalno funkcionirati. Upravo potiskivanje osjećaja bijesa i ljutnje unutar sebe, dovodi do velikih rasprava, pri čemu se javlja nepouzdanost i neiskrenost prema drugom partneru. Isto tako, svi pojedinci koji su odrasli s bratom ili sestrom znaju da se nisu uvijek najbolje slagali s njima. To je ta poznata dječja sebičnost u kojoj želimo svu pažnju skrenuti na sebe ili pak da smo mi ti koji su zaslužili sve igračke isključivo za sebe, stoga dolazi do konflikta s bratom ili sestrom. No, oni ne prestaju tada, već su uvijek prisutni, posebice u tinejdžerskim godinama, kada su i intenzivniji.

3.6. Teorija spolova

Unutar teorije spolova postoji nekoliko određenih teza na koje se oslonila. Neke od njih su čvrsta određenost obavljanja poslova između muškaraca i žena, pri čemu se podrazumijeva da muškarac za isti posao koji obavlja i žena dobije duplo veću plaću (Janković, 2008, 56).

Feministička teorija donosi dva objašnjenja prema kojima se ostvaruje poveznica između odnosa između muškaraca i žena u obitelji i kako ih društvo definira. Prvo je da oni koji posjeduju veliku moć, a u tom su slučaju to muškarci, mogu ostvariti dominaciju i učiniti žene podređene njima. Drugo je da je struktura društva uređena na taj način kako bi se dokazalo tko ima glavnu riječ (Janković, 2004, 39). Postavlja se pitanje može li se obitelj gledati kao zajednica jednakih pojedinaca, bez ikakvih razlika? (Janković, 2004, 40). Unutar feminističke teorije na žene se gleda kao na manjinu pri čemu se koriste pojmovima supresija i opresija kako bi se pojasnilo. Supresija bi značila potpuno ograničavanje, postavljanje granica prema raznim

stavkama nad kojima žene nemaju pristup. Opresija opisuje potlačenost žena s obzirom na to što sustav donosi sa sobom (Janković, 2004, 41).

Stoga, spolna nejednakost jedna je od najaktualnijih tema današnjice. Ona obuhvaća nejednakosti između muškaraca i žena. U prošlosti je bila tabu tema, kojoj se nije pridavalo puno pažnje u javnosti i medijima. Još od pojave i jačanja patrijarhalne obitelji, muškraci su predstavljali „glavu“ kuće, autoritet i zahtijevali osjećaj strahopoštovanja. S obzirom na veću fizičku snagu i broj fizičkih poslova koje su mogli obaviti dobivali su više poštovanja, za razliku od žena, pa su se poslovi koje su muškarci obavljali više cijenili od ženskih. Ženi je bilo mjesto u kući, s djecom, obavljajući poslove jedne domaćice. Nisu mogle iskazati i ostvariti svoje želje, niti se obrazovati, već se potpuno posvetiti obitelji, pri čemu su bile eksploatirane i jako podređene (Janković, 2008, 57).

3.7. Schicksal analiza

Leopold Szondi osvrnuo se na pojedince i njihova ponašanja, govor, manire, izgleda, karakter i povezo ih s njegovim precima. Točnije, naglasak stavlja na gene, one koje smo naslijedili od svoje bližnje i daljnje obitelji (Janković, 2008, 59). Smatra da su genotropizmi zaslužni za naše svakodnevne odabire, radilo se to o odabiru hobija, afiniteta, profesija i dr. (Janković, 2008, 59/60). Smatra da su određeni geni koji utječu na nas uzrokovani onim „nesvjesnim“, odnosno pojedinci mogu voditi život i imati brojne sličnosti sa svojim precima bez da su toga svjesni (Janković, 2004, 56). Opisuje nekoliko tipova za nesvjesno utjecanje obiteljskih gena na nas, koji ujedno pripadaju pod jedan pojam, genotropizam. Jedan od njih je libidotropizam, koji opisuje način putem kojeg bi se opisala seksualnost osobe ili pak njen izbor u biranju svog partnera. O precima može ovisiti hoće li osoba biti heteroseksualna, homoseksualna, biseskualna, transeskualna te hoće li biti vjerna svome partneru. Sociotropizam opisuje one gene koji utječu na naš odabir osoba s kojima dijelimo svoje dobre i loše trenutke, s kojima bilježimo lijepe trenutke tijekom cijelog života (Janković, 2004, 58). Operotropizam ovisi o našem odabiru zanimanja odnosno posla s kojim se bavimo (Janković, 2004, 58/59). Morbotripizam, naime, opisuje da postoje određeni geni kojima se mogu naslijediti određene bolesti ili podražaj tijela na strahove, pojedinu hranu itd., dok thanatotropizam opisuje one gene koji mogu presuditi našoj smrti, npr. pogubna bolest koju je imao može isto tako utjecati na nas (Janković, 2004, 59).

3.8. Ekološka teorija

Obitelj se paralelno s okolinom razvija, mijenja, prilagođava i nadopunjuje. Ona je jedan mali, ali toliko važan dio eko sustava. Ima tu sposobnost držanja prvenstveno svojih pojedinaca na okupu, pružajući im sve potrebno, kako bi se oni na pravilan način znali ponašati i odnositi prema onome što ih čeka izvan nje. Svaki manji sustav je jednako bitan jer je odraz onog jedinstvenog velikog sustava (Janković, 2008, 61).

3.9. Opća teorija sustava

Ludvig von Bertalanffy, koji je ujedno i predstavnik opće teorije sustava, sustav određuje kao sastavnicu manjih segmenata koji su u korelaciji te poredani u hijerarhiju (Janković, 2008, 62). Funkcija samoodržanja, funkcija je koja pokazuje važnost čvrstoće koja se nalazi u tom sustavu i njegovom svladavanju raznih prepreka koje se pojave. Također, treba se osvrnuti i na reproduktivnu funkciju, koja omogućava da sustav ne izumre, te da se stalno obnavlja. S time se povezuje i funkcija stalnog rasta i razvoja, što se povezuje s mijenjanjem i prilagođavanjem s različitim vremenskim periodima koji ustupaju (Janković, 2008, 63). Ne smije se ni zaboraviti da svi manji sustavi moraju uspostavljati komunikaciju i odnose s drugim sustavima, jer se na taj način gradi puno lakši život. No, isto tako da bi se uspostavio sustav sa svim željenim aspektima, treba biti svjestan da i on ima pregršt teških situacija na koje treba biti spreman odgovoriti (Janković, 2008, 64). Kao i svaki sustav, i obiteljski sustav se sastoji od nekoliko podsustava koji omogućavaju njegovu funkcionalnost. Sastoji se prvenstveno od onih primarnih funkcija putem kojih obavljamo osnovne nužnosti za život. Slijede ih roditeljski sustav i održavanje tog sustava na način kojim partneri obnavljaju svoj emocionalni odnos. Nezobilazan je i sustav u kojemu djeca moraju obavljati dužnost dobrog i poslušnog djeteta, uzornog učenika, vjernog prijatelja. Isto tako ne mogu se izostaviti i odnosi između roditelja i djeteta koji su jednako važni. Može se izdvojiti pregršt podsustava, no ovo su neki na vrhu ljestvice koji održavaju složnost obitelji (Janković, 2004, 96).

3.10. Postmoderna i obitelj

Postmoderna u razdoblju s kraja 90tih godina prošlog stoljeća i početkom 21. stoljeća donosi potpuno novo viđenje obitelji (Janković, 2008, 64/65). Jedan od najpoznatijih predstavnika je David H. J. Morgan, koji daje kritiku na moderno viđenje obitelji, te kaže da je obitelj čvrsto

određena barijerama, kako unutar svoje koncepcije tako i prema ostalim manjim sustavima. Ono za što se Morgan zalaže, je da obitelj ne može biti trajno određena, jer kao i svi ostali sustavi, prolazi kroz različita razdoblja te se nadopunjuje, razvija, te je u stalnom dinamičnom procesu (Haralambos i Holborn prema Janković, 2008, 65). Isto tako, postmodernizam se oslanja na nekoliko teza i te teze smatra važnim čimbenicima za bolje razumijevanje obitelji. Na vrhu liste bi bili sam jezik i općenito važnost diskursa, koji su važni pokazatelji kvalitete uspostavljanja interakcije i poteškoća koje naiđu u obitelji (Janković, 2008, 66).

4. OBITELJSKA ZAJEDNICA

4.1. Odnos prema vlasništvu i distribucija autoriteta

Prema vlasništvu obitelji se dijele na privatnovlasničku i zaposleničku obitelj. Tip obitelji ovisi o tome o kojem se razdoblju govori. Privatnovlasničke obitelji obuhvaćaju poljoprivredničke i obrtničke obitelji. One su značajne za razdoblje prije razvoja industrijske revolucije. Zaposleničke obitelji ubrajaju radničke, prosvjetarske obitelji. One su značajne za razdoblje industrijalizacije (Janković, 2008, 72). Što se tiče distribucije autoriteta, ono je bitno promijenjeno od unazad nekoliko stoljeća. U primitivnim društvima, bile su karakteristične autoritarne obitelji. Dije se na matrijarhalnu i patrijarhalnu obitelj (Janković, 2008, 72). Patrijarhalna obitelj sastojala se od nekoliko generacija, unutar koje se znalo tko vodi glavnu riječ. Žena je uvijek bila postrance, bez prava glasa, vodeći računa o djeci i kućanskim poslovima. Tada je diskriminiranost ženskog spola bila jako izražena (Janković, 2008, 147). Za industrijska i demokratska društva karakteristična je egalitarna obitelj (Janković, 2008, 72). Egalitarna obitelj sastoji se od dvije generacije. Za razliku od patrijarhalne, žene sve više dobijaju svoja prava u društvu, te podjednaka prava s partnerom u obitelji. Osim toga, napreduju i u obrazovanju, postaju visoko obrazovane žene, majke, što ujedno sa sobom donosi i količinu obaveza. Stvaranje obitelji ne uspostavlja se isključivo zbog reproduksijskog značaja, već prvenstveno zbog ljubavi među partnerima (Janković, 2008, 147/148). Velika razlika između ova dva tipa obitelji je u tome što se autoritet u egalitarnoj obitelji stječe, dok je u autoritarnoj autoritet označen krvnim srodstvom (Haralambos i Holborn prema Janković, 2008, 72). Ono što postmoderna obitelj karakterizira je pojava „*gay boom-a*“ 30tak godina prije završetka prošlog stoljeća. To znači pojavu homoseksualnih parova. Danas se pojedincima ostavlja velika sloboda kada u pitanje dođe njihova seksualna orijentacija i biranje partnera. Prema Stacey ovakav novi tip obitelji za pojedinca donosi jedan pozitivan učinak jer pružaju više međuljudskih odnosa (Haralambos i Holborn prema Janković, 2008, 149).

4.2. Veličina obitelji

Podjela obitelji kojom se većina sociologa služi obuhvaća tri tipa. One su također određene fazama razvoja društva. Rodovske obitelji javljaju se u formiranju prvim, ranim civilizacijama. Proširene ili velike obitelji pojavljivale su se u ranim tipovima društvima, davno prije pojave

industrijske revolucije. Male ili nukleusne obitelji javljaju se za vrijeme pojave industrijskih društava (Janković, 2008, 73). No, M. Mladenović, ovu podjelu malo proširuje i nadopunjuje. Tvrdi da je proširena porodica skup srodnika koji mogu živjeti zajedno unutar jednog kućanstva ili odvojeno, no jako blizu kako bi si mogli međusobno pripomoći. Modificirana proširena porodica obuhvaća nukleusnu obitelj koja je u neprekidnoj povezanosti i interakcijama s drugim krvnim srodnicima. Izolirana nukleusna porodica opisuje samostalnu nukleusnu obitelj, koja je poprilično zasebna, odvojena od ostatka obiteljskog kruga. Te na kraju, velike porodice koje se još nazivaju i obiteljskim zadrugama, te one obuhvaćaju više nukleusnih obitelji više generacija koje zajednički dijele živote, brinući se o svemu (Mladenović prema Janković, 2008, 73).

4.3. Struktura obitelji

Ogburnova teorija donosi nekoliko zaključaka o promjeni u strukturi obitelji. Putem provedenih studija uviđa da obitelj gubi određene značajke koje postaju karakteristike drugih ustanova. Ono što je izgubilo svoju svrhu je mogućnost prehranjivanja vlastite obitelji zajedničkom raspodjelom poslova u poljoprivredi. Razvojem kapitalizma pojedinci iz obitelji primorani su kvalificirati se i razviti dodatne sposobnosti za obavljanje poslova u novom tipu društva. Neki i nisu u mogućnosti ostvariti status kvalificiranog radnika zbog težine koje taj posao nosi sa sobom. Ostatak obitelji zavisi od pojedinca koji su u mogućnosti pružiti bližnjima ono što im je nužno, radeći upravo taj posao koji je specifičan za kapitalizam. Isto tako dolazi do promjene i u obrazovanju djece. Nekada se to provodilo unutar obitelji, gdje bi stariji svoje znanje pripovjedanjem prenosili svojoj djeci, te su više držali i do tradicije, običaja, dok danas toga više nema. Nestaje taj smisao i posebnost narativa, svo znanje i sve informacije dostupni su u školama, fakultetima i putem nove tehnologije (Kregar, 1994, 215).

Nekada bi se ukućani znali okupljati zajedno gledajući filmove, serije, igrajući razne društvene igre i jednostavno uživali u prisustvu jedni drugih. Za današnje obitelji ne možemo reći da je to značajno. Ukućani sve manje provode vremena jedni s drugima. U ovom ubrzanom životu i da želimo, vrlo često za to nemamo vremena. Mladi su okupirani školskim obavezama, treninzima, hobijima i prijateljima. No, ponekad su i neke od tih aktivnosti isključene. Ono što prevladava i iznad toga je tehnologija. Pametni telefoni su odgovorni za isključivanje mladih iz „stvarnog“ svijeta putem kojih upadaju u svijet ideala (Kregar, 1994, 216).

Kada se govori o uspjehu mlade osobe, nekada je vrlo teško bilo uspjeti u poslovnom životu. Ponajprije iz razloga jer je to ovisilo iz koje se obitelji dolazi. Odnosno, pratilo se kojeg je obitelj društvenog statusa. Danas svatko ima pravo s istog starta krenuti u borbu za svoju budućnost. Zajedno sa svojim znanjem i umijećem može dospjeti na visoko mjesto na ljestvici. No, ima i onih koji znaju poduzeti određene stvari kako bi nešto ostvarili isključivo zbog vlastitog interesa. Kao i svako društvo, pa tako i naše funkcionira na taj način da poznavanje ljudi u određenim sektorima može značiti i brže zaposlenje (Kregar, 1994, 216).

Nadalje, jedan od najvažnijih temelja koji je činio obitelj čvrstom u prijašnjim društvima bila je religija. Djeca su se podizala svakodnevno odvajajući vremena kako bi se s molitvom što više približili Bogu. Pripremala bi se velika slavlja za blagdane. Danas se ona ne umanjuje, ali ipak kod mladih ona ne igra toliku ulogu kao i prije. Štoviše, njihova gledišta na život nisu u tolikoj mjeri tradicionalna koliko Crkva propagira, već proširuju svoje horizonte i prihvaćaju ono čemu se možda i Crkva protivi. Što se tiče brige za stare, bolesne i nemoćne osobe, prijašnje obitelji su bile velika emocionalna potpora kroz te teške periode, dok se danas empatija prema takvim osobama izgubila, stoga se odvođe u staračke domove i razne ustanove (Kregar, 1994, 216).

C. Zimmerman donosi tri tipa obiteljskih zajednica. Objašnjava ih po kronološkom redu. Prva od njih je solidaristička obitelj. To je tip one tradicionalističke obitelji, kojoj je religija i vođenje života prema njoj, temelj obitelji. Ukućani su jako međusobno povezani, dijele potpuno ista vjerovanja i stajališta prema određenim stvarima. Drugi tip zajednice je domaćinska obitelj. Tip obitelji u kojemu žena prikazuje ulogu majke i domaćice, a otac ulogu zaposlenog čovjeka i autoriteta. No, takve karakteristike određene su od strane društva. Ipak, primjer je obitelji zajedništva, također i slobode, povezanosti. Treći tip, nuklearna obitelj, tip je obitelji prilagodljive na novo društvo. Unutar nje pojedinci djeluju samo prema sebi i vlastitom uspjehu. Takvo ponašanje dovodi do slabljenja emocionalnih odnosa. Ujedno su i sami pojmovi veze, zaljubljenosti i braka izgubili svoju važnost. Na njih se gleda kao na nešto, na što ne vrijedi uložiti truda. Sve se te stvari pojavljuju onakokako čovjeku pada moral (Kregar, 1994, 217).

Parsonsovo viđenje obitelji odvija se kroz predmodernu i moderno društvo. U predmodernom društvu prisutna je privrženost pojedinca svojoj obitelji ujedno i poslušnost prema ukućanima. Takva obitelj jako dobro funkcionira jer su postavljena stroga pravila kojih se svi trebaju pridržavati, zna se svačija uloga u kućanstvu i koga se poštiva. Iznimno je važno držati do svoje tradicije, običaja i religije. Takav tip obitelji još se naziva klasično proširenom obitelji. U

modernom društvu pojedinci odvajaju se od svoje obitelji, idu za vlastitim prioritetima. Odnosi u obitelji polako nestaju, a kako se pojedinci udaljuju od svoje obitelji tako se i otuđuju od njih samih. Brišu se sve barijere koje su postavljene u predmodernom društvu (Kregar, 1994, 218).

4.3.1. Nepotpuna (strukturno insuficijentna) obitelj i uzroci nepotpune obitelji

Postoje dva tipa strukture obitelji. Jedan je potpuno ili strukturno intaktna obitelj, te sami naziv asocira na uredno sređenu strukturu obitelji.

Kada za obitelj kažemo da je nepotpuna, to nas odmah asocira na umanjeni broj članova u kućanstvu. Do toga može doći zbog nekoliko razloga (Janković, 2008, 76). Jedan od njih vezan je za višu silu, a to je smrt člana (Janković, 2008, 77). Razvodi su danas sve učestaliji, stoga je on jedan od čestih uzroka raskola u obitelji (Janković, 2008, 76). Zabilježeni porast razvoda seže u davnu 1960. godinu prošloga stoljeća, no, to je tek početak. Godine koje slijede broje velike postotke razvoda brakova. Tako je 70tih godina prošloga stoljeća veliko povećanje razvoda pratilo države poput SAD-a i skandinavske zemlje, Dansku i Švedsku (Philips prema Kiernan, 2004, 26). S obzirom na 70te godine, 90te su imale skok po pitanju razvoda, te je stopa razvoda država u EU 90tih bila 0,30%, a 70tih 0,11% (Eurostat prema Kiernan, 2004, 26). S razvodom se može povezati i još jedan razlog, a to je napuštanje obitelji, koje se događa izbjivanjem jednog od roditelja zbog neslaganja s drugim (Janković, 2008, 80). Navedeni uzroci zasebni su i posebni za određenu obitelj. Pojedini članovi obitelji migriraju na druge lokacije, praćeni nedaćama koje su ih zadesili. Od rata, prirodnih katastrofa, posla ili poboljšanja vlastitog životnog standarda (Janković, 2008, 77/78). Naime, za vrijeme ratova ili prirodnih katastrofa veći je broj nestalih ljudi, što dovodi do nesretnih slučajeva koje su zadesile obitelji i učinili ih nepotpunim (Janković, 2008, 81). One nedaće koje su praćene ratovima, mogu dovesti i do velikog broja silovanja, ali ne samo u tim situacijama, već se svakodnevno pojavljuju neželjene trudnoće, pri čemu se majka ili roditelji zajednički odriču svoga djeteta (Janković, 2008, 81).

Ono što obitelj može učiniti slabom, ranjivom i slomljivom su razni ekonomski, neekonomski, nacionalni, konfesionalni, duštveni, kulturni, rasni razlozi i mnogi drugi (uzroci osobne prirode). Navedeni aspekti su samo neki od učestalijih koji mogu izazvati nesporazume između partnera (Janković, 2008, 101). Jedan od ovih razloga prati hrvatsko društvo nakon agresije Srbije na Republiku Hrvatsku, a to je konfesionalnost. Većina mladih ljudi praćena je

teškom prošlosti svoje domovine, te su ostali vrlo čvrsti u donošenju odluke u pitanju konfesionalne pripadnosti partnera/partnerice. Iako je u svakom društvu prisutan miješani brak, ipak je u ovakvim slučajevima zbog navedenih razloga, u našem društvu, on manje uspostavljen (Janković, 2008, 103/104). Kao jedan od najduljih, najtežih i najbolnijih procesa je sam razvod. U današnjem ga društvu mladi ljudi olako shvaćaju. Upuštaju se u brak, smatrajući da ne zahtijeva odricanja, predanost i borbu s preprekama. (Janković, 2008, 106). Mlade ponese taj osjećaj mladenačke ljubavi, zaljubljenosti te „površnog“, stoga ih upravo to neznanje i nedostatak iskustva odvuče prema krivom smjeru (Janković, 2008, 105). Brak bi trebao značiti zrelost, vjernost, poštivanje, dublju emocionalnu povezanost, vrijedniju od samo lijepog izgleda, odjeće koju nosimo ili koliko materijalnih stvari posjedujemo (Brajša prema Janković, 2008, 106). Iako je razvod iznimno težak za partnere, u tom procesu djeca najviše emocionalno pate. Ono ostavlja velike posljedice na njih, njihovom ponašanju te povlačenju u sebe. To može utjecati i na razvoj njihove osobnosti, koja može biti izmijenjena, nepotpuna tim slučajem (Janković, 2008, 107). Prema Kessleru postoji određeni proces koji dovodi do raskola braka među partnerima. Prvi korak bi bio gubitak iluzionističkih misli i očekivanja prema svojoj boljoj polovici. Izgubi se osjećaj pripadnosti jedno s drugim zbog karakterne različitosti, neslaganja u donošenju odluka u vezi zajedničke budućnosti. Partneri uviđaju da je previše razlika među njima, te da njihov odnos nije onakav kakav su očekivali. No, ono što svi ljudi koji stupaju u brak trebaju shvatiti je da ne postoji brak bez svojih mana, već ga upravo te male nesavršenosti i mane čine onakvim kakav i treba biti. Uz sve navedeno, među partnerima nestaje emocionalna povezanost, sve manje privlače jedan drugoga te svaka razmirica može prerasti u veću svađu. Treća faza je emotivno razdvajanje, stanje u kojem se partneri izbjegavaju, sve manje uspostavljaju komunikaciju, te se svatko povlači u svoj svijet. Zadnja faza dovodi do napuštanja jedno drugoga. Ona nastupa kada partneri ili samo jedan od njih osjete da se njihov odnos ne može popraviti, već može tonuti samo dublje. U nekim situacijama taj raskid može značiti veliko olakšanje, dok se kod nekih može javiti osjećaj odbačenosti, depresije, ali i da su možda oni odgovorni što je brak na takav način završio (Obradović prema Janković, 2008, 108). Život nakon braka uistinu ostavlja veliki trag u obitelji. Preko raznih primjera može se uvidjeti da za žene razvod u gradovima predstavlja veći problem, nego u ruralnim sredinama, upravo iz razloga što grad sa sobom donosi puno zahtjeva koje je teško ispuniti kao razvedena žena s djecom, dok selo pruža osjećaj zajedništva i pomoći. Muškarcima je lakše u gradovima, jer postoji više

mogućnosti i načina da što brže svoj život dovedu u normalu, točnije, nema nikoga oko njih da im „forsira“ život u jednom pravcu. U selima bi ih zajednica optuživala, jer se očekuje da i nakon braka vode računa o svojoj djeci i svemu što im trebaju pružiti, no neki od njih lako znaju odustati od toga (Janković, 2008, 110). Osim partnera, težak period prolaze i djeca. Dosta vremena treba proći kako bi se djeca našla u toj završnoj fazi da prihvate činjenicu da su se obitelj i obiteljski odnosi u potpunosti promijenili. Kako bi došli do te faze, moraju proći kroz proces negiranja (nemogućnost prihvaćanja trenutne situacije, odsutnost), bijesa, nagodbe, depresije te na kraju prihvaćanja (Obradović prema Janković, 2008, 113).

No, do ekonomskog kolapsa u obitelji može doći na bezbroj načina. Od već spomenutog razvoda, u kojem roditelj, kojemu su pripala djeca, mora dati sve od sebe kako bi preživio i ponudio svojoj djeci što bolji život pa sve do smrti člana obitelji ili kriznih situacija kao što je rat. Svaka situacija sa sobom, osim ekonomskog oštećenja, nosi i nemir te pogoršanje odnosa u obitelji. U suvremenom društvu, u većini slučajeva ljudi su nezaposleni, ili polaze iz obitelji teškog ekonomskog stanja. Navedena stanja mogu biti kratkoročna i dugoročna, ovisno o težini situacije. Zbog tog ljudi nisu u mogućnosti unaprijediti sebe, ali i uložiti u nešto drugo. Osim ako nisu u mogućnosti naći izlaz, ovo ih uvijek može držati korak unazad u njihovom djelovanju (Janković, 2008, 116).

Postoji mnogo slučajeva u kojima se članovi obitelji moraju brinuti za bolesnu osobu (osoba oboljela od kroničnih bolesti). To zahtijeva potpunu pažnju pruženu njima, te zapostavljanje obaveza i socijalnog života (Janković, 2008, 120). Osim tjelesnih, i psihičkim bolesnicima ukućani trebaju biti oslonac. Većina ovisnosti kao što su alkoholizam, kockanje, droga može dovesti do raspada braka i obitelji, no to ne znači da im se ne treba pružiti druga šansa. Takvi tipovi ovisnosti traže potpunu pozornost, jer su većinom popraćeni slučajevima teške prošlosti. Tu su ujedno i razni mentalni i psihički poremećaji (osobe s invaliditetom, PTSP i mnogi drugi) (Janković, 2008, 121/122).

Naša briga o okolišu ujedno znači i briga o nama samima. Kako je svijet evoluirao kroz milijune godina, tako se i naš način života prilagođavao tome. Voditi računa o smanjenju zagađenosti okoliša ujedno i poboljšava naš život, a i samim time našu egzistenciju (Janković, 2008, 123). Danas se ne može sa 100% sigurnosti govoriti da je život na selu u potpunosti bolji od onoga u gradu. No, možemo reći da je daleko zdravije i prihvatljivije od grada koji obiluje dimovima i plinovima iz tvornica, automobila i prijevoza općenito (Janković, 2008, 126/127).

Ono zbog čega se javlja asocijalna i antisocijalna usmjerenost jesu problemi koji su u ranom djetinjstvu prisutni kod pojedinca (Janković, 2008, 133/134). Iako se u toj fazi ne pokazuju ponašanja u kritičnom stanju, kao što je kad su u fazi adolescencije, iz priloženog se može razumijeti stanje (Janković, 2008, 132). Bila riječ o napuštenoj djeci, djeci razvedenih roditelja ili djeci kojoj nije pružena ljubav, pažnja, koja su maltretirana, sve se to ubraja kao razlog za pojavom poremećaja osobnosti (Janković, 2008, 133/134). Takve osobe u fazi adolescencije pa nadalje u svom životu ponašaju se onako kako ne nalaže zakon i društvo, bilo da se radi o opijanju, konzumiranju droge, konfliktima s kolegama, neposluhu u školi i prema svojim obavezama (Janković, 2008, 132).

5. ODNOSI U OBITELJI

Istraživanje koje su proveli Blaženka, Janković i Ljubotina prikazuje odnose u obitelji između ukućana nakon završenog Domovinskog rata. U istraživanje su bile uključene obitelji čija su djeca u trenutku ispitivanja bili osnovnoškolci (prema Janković, 2008, 85). Naglasak je stavljen na količinu, kvalitetu i važnost verbalne komunikacije. Između supružnika, točnije, kod muškaraca je uviđeno da imaju pozitivno mišljenje o komunikaciji sa svojom suprugom. Iako je opće poznato da kod žena razgovor u vezi i braku igra važnu ulogu, u ovom istraživanju su pokazale malo negativnije stavove za razliku od muškaraca, jer od komunikacije očekuju puno više nego što muškarci smatraju da je dovoljno za njih. No, u obzir treba uzeti i mjesto stanovanja, jer oni koji žive u gradu, pod pritiskom obavljanja raznih obaveza nisu u mogućnosti održati savršene odnose sa svojom ženom. (Janković, 2008, 86). Nakon pitanja o komunikaciji uslijedilo je pitanje o ljubavi koju si međusobno pružaju. Odgovori na ovo pitanje znatno su pozitivniji od pitanja o međusobnoj interakciji (Blaženka i sur. prema Janković, 2008, 87/88). No, ovdje u obzir treba uzeti određene stvari i situacije koje supružnici drže za sebe. Odgovori se mogu uljepšavati, jer određene situacije žele modelirati i prikazati suprotno od onakvih kakve jesu u stvarnosti (Janković, 2008, 88/89). Ipak, kako svugdje u svijetu, tako i u Hrvatskoj, svakodnevno dolazi do porasta razvoda brakova (Akrap prema Janković, 2008, 88).

Neupitno je da su ljubav i zdrava veza između dvoje supružnika bitne za održavanje braka. Naime, to je nešto što ga i pokreće. Ono što dolazi odmah iza toga je kvalitetno uspostavljanje komunikacije. Većina problema se treba rješavati upravo komuniciranjem. Imati vremena za popričati i družiti se sa partnerom/partnericom jedan je od bitnih faktora za održavanje zdrave veze. No, to ne utječe samo na njihov odnos, već i na djecu, jer ona prate svaki korak svojih roditelja i uviđaju dosta stvari za koje roditelji misle da ih ne razumiju. Jednostavno rečeno, sreća roditelja podrazumijeva i sretnu djecu.

Kada se roditelje u spomenutom istraživanju pitalo za njihov odnos s djecom, i očevi i majke koji žive u seoskim, ruralnim područjima izjavili su da uspostavljaju bolju interakciju sa svojom djecom, no oni koji su izjavili da su jako zadovoljni s interakcijom sa svojom djecom stanovnici su urbanih sredina (Janković, 2008, 89). Kada se govori o isticanju svojih osjećaja prema svojoj djeci, veliku ulogu igra i mjesto boravišta, jer očevi i majke iz ruralnih sredina su izjavili da je uzajamna ekspresija osjećaja s djecom veća, za razliku od onih koji su u gradskim sredinama (Janković, 2008, 92).

Odnos unuka prema svojim djedama i bakama jako je poseban. Djeca iz njih izvlače ono najbolje. U njima djeca pronalaze najbolje prijatelje, nekoga na koga mogu računati i tko će im biti rame za plakanje kada je to potrebno. U pojedinim obiteljima, ovisno o poslovnim obavezama roditelji, djeca većinu svog djetinjstva i odrastanja provedu u blizini svojih djedova i baka. Često se za njih govori da su svojim unucima „drugi“ roditelji, jer mogu ponuditi skoro sve što i roditelji. Stoga, važnost i kvaliteta komunikacije između unuka, djedova i baka vrlo je bitna. Pokazuje čvrstoću njihovih odnosa i koliko znače jedni drugima (Janković, 2008, 95).

Rezultati prikazanog istraživanja pokazali su da se očevi i majke razlikuju kada u pitanje dođe njihovo viđenje učestalosti interakcije djedova i baka s njihovom djecom. Majke su izrazile da njihova uspostavljena interakcija nije loša, no treba težiti prema boljemu. Dok su s druge strane očevi znatno zadovoljniji (Janković, 2008, 94). Po pitanju iskrenih razgovora, majke i očevi su pokazali slične rezultate kao i s učestalošću (Janković, 2008, 94/95). Odnos u seoskim sredinama je ostalo malo zatvoreniji, zbog osjećaja autoriteta koji je dugo vremena u obitelji prevladavao, dok je u gradskim sredinama to ipak drugačije (Janković, 2008, 95).

Postoji nekoliko tipova dijadnog odnosa. Jedan od njih je simetričan odnos koji prikazuje onaj teži oblik odnosa među partnerima. Partneri ističu svoju natjecateljsku stranu, žele dominirati jedan nad drugim u raznim stvarima. To može dovesti do zahlađenja odnosa, nesuglasja i na kraju raskida. Osim toga i komplementaran odnos prikazuje tu negativnu stranu. On naglašava preveliku razliku u samom karakteru partnera. Jedan igra ulogu pažljivog, zabrinutog, „popustljivog“ roditelja, dok drugi potpunu suprotnost. Ta neravnomjernost može dovesti do međusobnih zamjerki, ali isto tako i do pogoršanja u odgoju djece i obiteljskom funkcioniranju. Recipročan odnos obuhvaća oba navedena odnosa. Postoje i trijadni odnosi koji se dijele na dva tipa. Prvi je koalicija koja opisuje udruženje dviju osoba protiv treće osobe. Primjer može biti sljedeći: jedan je roditelj zajedno s djetetom protiv drugog roditelja ili djeca protiv roditelja. Bio to jedan ili drugi slučaj, oba su jako složena, negativna, teška. Pojam triangulacije opisuje osobu koja se ispriječi između dvije osobe, npr. dijete ili preljub roditelja (Janković, 2004, 98/99).

Svako živo biće ima vlastite potrebe. Počevši od onih koje su nužne za život, obitavanje, ali i one s kojima ćemo zadovoljiti i onu društvenu stranu. Isto tako, i obitelj funkcionira na temelju tih potreba, što ih je više ispunjeno, ostvaruju se i kvalitetniji odnosi. Kako bi se što detaljnije prikazala važnost potreba, podijeljene su u nekoliko skupina. Mladenović ih razvrstava prema važnosti, nastanku, području i rasprostranjenosti. Tako se potrebe prema važnosti dijele na one

primarne i sekundarne, a prema nastanku na naslijeđene, stečene i biološke. Potrebe prema području podijeljene su na biološke, psihološke duhovne i socijalne te potrebe prema rasprostranjenosti na univerzalne, grupne i individualne (Janković, 2008, 179). Obligacijske obiteljske potrebe odnose se na one primarne, biološke potrebe koje su svima prijeko potrebne, dok se aspiracijske obiteljske potrebe povezuju sa svim društvenim (Mladenović prema Janković, 2008, 175).

Naposlijetku, kada se raspravlja o vrednotama koje obitelji sadrže, sociološko mišljenje na tu temu daje vrlo široku sliku. Ono smatra da svako društvo sa sobom nosi razne vrijednosti, mijenjajući se i s time kako društva evoluiraju. Svako društvo za sebe postavlja vrijednosti koje su njemu značajne. Svi ostvaruju te vrednote, no na svoj način (Janković, 2008, 218).

6. OBITELJSKE FUNKCIJE

6.1. Emocionalna funkcija obitelji

U prijašnjim društvima, točnije, u autoritarnim obiteljima, ekspresija vlastitih osjećaja u obitelji bila je neprimjerena prema članovima obitelji, rodbine osim uzajame ljubavi majke i djeteta koja se smatrala nužnom. Danas je izričaj ljubavi prijeko potreban, isključivo iz razloga što se nalazimo u društvu u kojemu njezina prisutnost opada. Susrećemo se sa svakakvim preprekama, koje mogu oslabiti naš duh. Stoga je obitelj tu da pruži sve one nedostatke. Prateći djetetove korake od malih nogu pa sve dok ne počnu živjeti vlastiti život, potpora je u svakom trenutku potrebna (Janković, 2008, 151/152). Obitelj je mjesto koje može pružiti najveću potporu u teškim trenucima. Ona je tu od naših prvih dana i daje utjehu u onim najranjivijim. Pružena potpora u najvažnijim događajima ostavlja najjače utiske na pojedince, kojima to vrlo mnogo znači. Iako postoje razne vrste potpore u društvima u raznim razdobljima čovjekova odrastanja, obitelj je ipak nezamjenjiva.

6.2. Biološko-seksualna funkcija obitelji

Kao što je dosad navedeno, postoji bezbroj načina i čimbenika pomoću kojih se može spasiti brak. Komunikacija, poštovanje, vjernost, pažnja samo su od nekih koji uspostavljaju kvalitetu nečijeg odnosa. No, ono što je najvažnije jest intimnost dvoje ljudi. Održavanjem spolnih odnosa, partneri osnažuju emocionalnu povezanost, a time i brak. Ovo je jedna od onih tema koja je u društvu poznata kao tabu tema. Možda je upravo i to razlog zašto dolazi do maloljetničkih, neželjenih ili izvanbračnih trudnoća. Na to se gleda kao na nešto neprimjereno, ljude se osuđuje kao da to nije dio živih bića. Nedostatak edukacije o toj temi može uzrokovati probleme u nečijem životu, samo zbog odsustva određenih informacija. Raste sve veći broj samohranih majki, a time i otežan život, borba za vlastiti i djetetov kvalitetan i moralan život (Janković, 2008, 152/153).

6.3. Reproductivna funkcija obitelji

Kroz evoluciju društva, vrlo bitno je bilo održati zadovoljavajuću stopu nataliteta, kako bi se društvo održalo. Kada se u današnjem društvu priča o osnivanju vlastite obitelji, većina taj period

odgađa što je više moguće, zbog želje da ostvare uspješnu karijeru te svoju mladost provedu bezbrižno. Većina ih razmišlja da bi ih djeca mogla sputavati u onome što žele ili se ne vide u ulozi roditelja. Ovo je jedan od primjera koji ukazuje na to koliku slobodu imaju i koliko se društvo promijenilo od prijašnjih generacija. Razlika se može očitovati u zabilježenim podacima prema kojima 1960. godine, prvorotkinja su imale u prosjeku 23,4 godina, a 1990. godine, prosjek je bio 25,4 godina (Janković, 2008, 153/154). Danas je ta dob pomaknuta za još zrelije godine.

6.4. Socijalizacijska funkcija obitelji

Ova funkcija obitelji nas uči kako se nositi s problemima koji nas sustignu u životu (Janković, 2008, 156). Razlikujemo tri tipa socijalizacije: primarna, sekundarna i tercijarna. Primarna socijalizacija uključuje usvajanje osnovnih vrijednosti svoje kulture, tradicije, pravila, jezik i dr. (Janković, 2008, 159). Sekundarna socijalizacija značajna je za stvaranje prvih interakcija izvan svog doma, prijateljstava. Uči djelovati izvan obitelji, primijeniti sve ono što su nas roditelji učili tijekom svojih prvih godina, te naviknuti se na ono što donosi vanjski svijet. Tercijarna socijalizacija oslanja se na tehnologiju, točnije, računalo i pametne telefone koji služe kao suvremeni način uspostavljanja komunikacije. Putem nje usvajaju se različite vrijednosti, one koje se bitno razlikuju od onoga koji njima pristupa (Janković, 2008, 160). Kako bismo mogli predočiti važnost uloge naših roditelja, djeda, baki, braće i sestara i dr. u nekim trenucima u životu smo se svi našli u toj situaciji da pozivamo na njihove riječi ili ih citiramo. Time dajemo do znanja da nam njihova prisutnost u životu uvelike znači. Ovaj primjer naziva se anticipativnom socijalizacijom (Janković, 2008, 161).

7. SUVREMENA OBITELJ

Obitelj se danas nalazi između dvije velike suprotnosti, s jedne strane rigorozne tradicije i s druge strane novoga doba koje sa sobom nosi površnost i indiferentnost. Velike promjene koje su zadesile obitelj tijekom povijesti doveli su do pitanja njezinog opstanka. Upitna je njezina uloga u društvu. Obitelj predstavlja temelj pojedinca, društva, no ne može se to reći za današnje društvo. Glavnu poziciju zauzimaju materijalne stvari, vrijednosti gube na važnosti. Kako bismo sačuvali ono što nam je ostalo od tradicionalnih vrijednosti, trebamo čvrsto prigrliti svjesno znajući da nam je to jedina nada za očuvanje nečeg tako svetog i posebnog kao što je obitelj. Progres i razvoj ne znače sputavanje tradicije, već ona blijedi nedostatkom onih unutar kojih je snažno utkana tradicija i s time opada i njezino prosljeđivanje mlađim naraštajima. Problem je u tome što se tradicija danas shvaća kao nešto staromodno. Svako društvo sa sobom nosi svoje prednosti i nedostatke, no što više napredujemo, zapravo stagniramo po pitanju onoga što nam je najvažnije i što održava naše društvo na „životu“. Ponekad se izgubimo u svemu izvanjskom i zaboravimo održati harmoniju strukture obitelji i obiteljskih odnosa. Obitelj će neovisno o razdoblju u kojemu se nalazimo i s obzirom koliko društvo napredovalo, biti autentična i iznimna, baš onakva kakva treba biti. Teško je zadržati nešto tradicijsko, vrijednosno u svojoj obitelji kada se to već odavno izgubilo. Pritom se to ne odnosi na jednog pojedinca već na niz obitelji koje su kroz praćenje razvoja društva postepeno iza sebe ostavljale ono tradicionalno i postavljale nadu u nešto što je novo, što slijedi i što nas očekuje (Nimac, 2010, 23-26). No, ono u čemu je društvo danas zakazalo jest to što se okrenilo prema sebi, većina pojedinaca koja djeluje, to vrši u svrhu vlastitog zadovoljstva i ostvarivanja ciljeva. Za to se s jedne strane može okriviti potrošačko društvo koje je od nas u ovom slučaju izvuklo ono najgore i potaklo ono najbolje, dok s druge strane, svakim danom dolazi do manjka prenosilaca tradicionalnih vrijednosti. Ono što je obitelj nekada u velikoj mjeri pružala unutar svoja četiri zida, danas je to prepolovljeno, izblijeđeno. Pojedinci se osjećaju nepotpuno, stoga dijelove kojima će popuniti tu cjelinu traže izvan svoga doma, na razne načine (Nimac, 2010, 30).

Zygmunt Bauman dao je dobar osvrt na suvremena zapadna društva, točnije na pojedince unutar njega. Čovjek postaje obmanjen prolaznim stvarima, ujedno i željom za samoisticanjem i posjedovanjem svega onoga što je trenutno aktualno kako se ne bi osjećao zapostavljeno u društvu. Obilnim sadržajem stvari koje ih zaokupljuju, sili ih se da zaboravljaju i osnove uspostavljanja interakcije prvenstveno sa svojom obitelji, a onda i s prijateljima i kolegama

(Aračić i dr., 2010, 627). Nekada se znalo što obitelj predstavlja i što nosi sa sobom. Naime, danas možemo nabrojati različite oblike obitelji, unutar kojih se brišu brojne karakteristike nekadašnje obitelji. Gubi se taj osjećaj brižnosti, uzajamnog odnosa, empatije. Manjak emocionalne potpore, bliskih veza, komunikacije dovode do pojave entropijske obitelji (Nimac, 2010, 32/33). Neke od vrijednosti u današnjem društvu mogu se usvojiti pravilnim odgojom. Održavajući balans između strogosti i one slobode koja je djeci potrebna, mogu se ostvariti bolji odnosi. Također treba naći ravnotežu u međusobnom pomaganju obavljanja svakodnevnih obaveza s obzirom na radno vrijeme i opterećenost partnera (Nimac, 2010, 34).

Nalazimo se u društvu koje broji različite tipove obitelji. No, jedan tip obitelji u hrvatskom društvu još nije dosegao status prihvaćanja, a to je obitelj koja obuhvaća istospolne partnere. Živimo u društvu koje drži do definicije obitelji koja sadrži zajednicu muža, ženu i dijete. Iako su se tijekom godina brojne tradicionalne vrijednosti izgubile, još je snažno utkano da je brak muža i žene prirodno, sveto i posebno, te upravo 'onako kako treba biti'. Na istospolne brakove se gleda kao na nešto nastrano i neprirodno. Naime, dosta europskih i prekomorskih zemalja iz dana u dan postaju sve više liberalnije po tom pitanju. No, u novije vrijeme, sve više problematike u društvu izaziva i posvajanje djece i odgoj djece u obitelji koja ima dvije tate ili dvije mame. Isto tako, dosta odnosa između roditelja i djece bude prekinuto upravo iz razloga što su homoseksualci. I upravo ovo možemo navesti kao još jedan od razloga pogoršavanja obiteljskih odnosa.

Bitno je napomenuti kako se heteroseksualna obitelj u društvu generalizira kao „normalna“ ili pak kao jedna vrsta idealizirane obitelji. Naime, svi ostali oblici obitelji koje su se počele pojavljivati s obzirom na razvoj društva, u početku su izazivali negativne reakcije, komentare i predrasude od društva (Short i dr. prema Hočevar, 2014, 84). No, kako su promjene zahvaćale skoro sve segmente novog doba, tako je i društvo s vremenom počelo uvažavati i promjene koje su prodrijele u obitelj (Švab prema Hočevar, 2014, 84). Kako bismo uvidjeli kakvo je stanje po tom pitanju na prekontinentu Australiji, provedeno je istraživanje netom prije početka 21. stoljeća. Ispitana je razlika o dječjem uspjehu u školi. U istraživanju je sudjelovalo 58 djece oženjenih heteroseksualnih parova, 58 djece heteroseksualnih roditelja koji žive u kohabitaciji te 58 djece homoseksualnih roditelja („dugina obitelj“, 47 djece iz obitelji s dvije majke i 11 djece iz obitelji s dva oca). Rezultati su pokazali da djeca oženjenih heteroseksualnih roditelja ostvaruju veći uspjeh u školama. Pokazano je da u dva preostala slučaja djeca bilježe

manji školski uspjeh. No, mora se naglasiti da nije bilo statistički značajnih razlika između grupa. Djeca koja odrastaju u tzv. duginim obiteljima, pokazala su bolju snalažljivost i sklonost prema društvenim znanostima. Osim toga, više su aktivnija u obavljanju svojih kućanskih dužnosti. No, pokazane razlike nisu bile statistički značajne. Stoga, može se zaključiti da odgoj i odrastanje djece u „duginim obiteljima“ nema nikakav negativan utjecaj na njih (Sarantakos prema Hočevar, 2014, 86/87). Razne studije pokazuju da unutar obitelji s istospolnim roditeljima, roditelji svoj fokus više usmjeravaju na svoju djecu, njihovo ponašanje, provode više vremena s njima, te ne ukazuju na nikakve razlike u obitelji, ne rade nikakve podjele (Johnosn i O'Connor prema Hočevar, 2014, 87). Što se tiče seksualne orijentacije djece iz obitelji istospolnih roditelja, s obzirom na nekoliko provedenih studija, može se zaključiti da to što djeca polaze iz obitelji s istospolnim roditeljama nema nikakve korelacije s njihovom seksualnosti tijekom života. No, ono što su Meezan i Rauch uočili je to da su kćeri koje imaju dvije majke, sklone vlastitom propitivanju identiteta, dok djeca iz obitelji s roditeljima različitog spola nemaju problema s tim (Meezan i Rauch prema Hočevar, 2014, 90). Ipak, jedna od negativnih situacija koja prati djecu čiji su roditelji istog spola, je to da na svakodnevnoj bazi moraju trpjeti svakojaka maltretiranja, ismijavanja, psovke i omalovažavanja od strane njihovih vršnjaka zbog obitelji kojoj pripadaju (Anderssen i Amile i Yittery prema Hočevar, 2014, 93). Judith Stacey i Timothy J. Biblarz na ovu temu dodaju da postoje razni dokazi kako djeca koja imaju istospolne roditelje su skromna, ali i na zanimljiv način različita od djece s roditeljima različitog spola (Stacey i Biblarz prema Hočevar, 2014, 95). Jedan od načina da se pokrene suzbijanje diskriminacije i omalovažavanja takvih osoba, jest da osobe na vlasti uzmu stvari u svoje ruke i da pokušaju razbiti već nametnute predrasude (Hočevar, 2014, 98).

Vrlo bitno je nadodati da je razvoj tehnologije mnogim parovima omogućio da postanu roditelji i osnuju vlastitu obitelj. *In vitro* oplodnja kao i surogat-majčinstvo samo su neke od načina pomoću kojih se pomaže pojedincima da imaju obitelj. No, i ovdje se može raspraviti o nekoliko stvari koje muče društvo. Naime, žene mogu odlučiti da bez prisutnosti svog partnera, točnije, bez poznavanja oca svog budućeg djeteta, rode svoje dijete putem donora spermija. Društvo također ima strožiju kritiku na ovu vrstu metode, ali Crkva izričito ne prihvaća ovaj izvanbračni čin. Isto tako, ako se partneri odluče za metodu surogat-majke, često su osuđivani od društva, ali i Crkve, jer smatraju da se pritom gubi onaj osjećaj povezanosti majke i djeteta, koji je prijeko potreban (Aračić i dr, 2010, 625).

U današnjim društvima, razvod je skoro postigao sličnu razinu popularnosti kao i sam brak. U povijesti je trebalo jako puno vremena kako bi se podnijele promjene i uopće pokušalo razgovarati o toj temi, jer je bila vrlo sklisko područje. To nam pokazuje i slučaj Italije. Naime, tek 70tih godina prošlog stoljeća Italija dobiva odobrenje za legalan razvod braka. S druge pak strane, Sjedinjene Američke Države poznate su po velikim stopama razvoda, no ne samo to, već je sasvim postalo normalno imati više brakova, ponovno se ženiti/udavati i mijenjati partnere po izboru. Sam postupak razvoda dugačak je proces, vrlo često usporen i traži izjašnjavanja, priznavanja supružnika. Kraj 19. i početak 20. stoljeća označio je težak period za one koji su se odlučili za rastavu. S obzirom na stanje koje je tada bilo u društvu, sam čin razvoda značio je upuštanje u ozbiljan slučaj. Prvenstveno iz razloga što je bilo teško podnijeti financijski pritisak, stoga su se neki odlučili na situaciju da jednostavno odu od dvog partnera i napuste svoj dom. Ono što je napravilo prekretnicu i utjecalo na sve veće prihvaćanje razvoda u Europi i Americi je feminizam. Danas su partneri potpuno jednaki pred svim zakonima s kojima se moraju suočiti i s procedurom koja ih očekuje (Milić, 2007, 132/133). Razvod je jedan od najbolnijih procesa koji supružnici prolaze, ožiljci su jako veliki i očituju se na cijelu obitelj. No, još prije odluke o razvodu, u obitelji vlada napetost i nesklad u obiteljskim odnosima, svađe supružnika, manjak komunikacije, otuđenje jedno od drugog. Pomoć na koju se oslanjaju jesu razni stručnjaci za održivost braka, a kada ni to ne funkcionira, odlučuju se za pokretanje razvoda. C. Ahrons uvela je nekoliko fazi koje supružnici prođu od početka pa sve do završetka razvoda. Započinje s individualnim saznanjem o potrebi razvoda, nastavlja se na porodično metasaznanje, sistemsku separaciju, sistemsku reorganizaciju i redefiniciju porodice (Ahrons prema Milić, 2007, 133). No, u posljednje vrijeme sve veća je učestalost ponovnog braka. U Americi je zabilježeno, 1988. godine, da je milijun i pol pojedinaca stupilo u brak nakon razvoda (B.F. Wislon, S.C. Clarke prema Milić, 2007, 133). Iako se supružnicima razvod ubraja u jedno od najgorih iskustava, ne možemo izostaviti djecu. Ona su najveća žrtva roditeljevih pogrešaka, neslaganja, nepromišljenosti. Pogotovo im teško pada uključivanje nove osobe u veću postojeću i donekle razvijenu obitelj (Carole B. Burgoyne, V. Morison prema Milić, 2007, 134). Naime, prijašnja društva očekivala su od udovaca/udovica prihvaćanje života koji ih je snašao, i to ne samo zbog poštovanja prema svom supružniku, već i prema društvu, dakle, udovci/udovice morali su razumijeti i uvažiti sudbinu koja ih je snašla. No, danas se situacija promijenila. Kao što se sve više počeo prihvaćati razvod, tako se i pridala sloboda da supružnici nakon smrti svoje bolje

polovice mogu ženiti/udavati, čak i po nekoliko puta (Milić, 2007, 125). No, nekada, kada bi muškarac ostao bez svoje supruge, onaj gubitak koji ga je sustigao, osim ljubavi i povezanosti, ujedno je bio težak, a odnosio se na brigu o djeci, pogotovo u dječjoj dobi, obavljanje kućanskih poslova, općenito održavanje obitelji na jedan pravilan način. Upravo ti nedostaci natjerali su supružnika na ponovnu ženidbu. Stoga su upravo to razlozi zbog kojih su udovci imali tu privilegiju novog braka, za razliku od žena (Segalan, 2009, 183). Danas više parova stvara i održava prijateljski odnos i ostavlja konflikte po strani jer znaju da su svojim rastankom raskinuli sa svojim odnosima, no treba nastaviti odgajati djecu, te oni još trebaju svoje roditelje. Zato mnogi supružnici jačaju svoje odnose nakon razvoda iz poštovanja i ljubavi prema svojoj djeci (Segalan, 2009, 192).

Nakon razvoda, onaj roditelj kojem su pripala djeca živi „jedoroditeljsku obitelj“. Nadine Lefaucheur osvrnula se na tipove, kako ona to naziva, devijantnih oblika obitelji. U tu skupinu stavlja i jednoroditeljsku obitelj, napuštenu djeca. U prošlosti, su doživjeli veliku diskriminaciju, odbačenost i poniženost od strane društva (Segalan, 2009, 193). U nekim slučajevima, samohrani roditelj može stupiti u odnose s drugim partnerom te se odlučiti za kohabitaciju, a ne za brak, jer se taj rizik želi izbjeći, no opet mu netko treba popuniti onu prazninu i osamljenost koju osjeća (Segalan, 2009, 199). Irene Thery uvodi pojam „obnovljene porodice“. Prihvaćanje novog člana u obitelj, koja je prije toga bila strukturno određena i strukturno podijeljena na dijelove i nije baš svejedno. Tu prvenstveno dolazi do nesklada očuha sa djecom ili do potpunog zahlađenja odnosa (Segalan, 2009, 202).

Uviđamo, da se bilo kakve nesuglasice koje imaju roditelji, jako očituju na djecu, na njihovo ponašanje, razmišljanje i odgoj. Iako se njima treba pružiti najveća pažnja, u slučajevima, razvoda i obnovljene porodice, ipak se fokus stavlja na probleme koje su zatekle njihove roditelje. Svi slučajevi obnovljenih porodica nemaju pozitivne rezultate. Naime, ne može se generalizirati i govoriti u ime svih slučajeva, no razaranje obitelji i stvaranje nove s dodavanjem drugih osoba, daje nam do znanja da će doći do nesklada ili pojave drugih, većih problema. U današnjem društvu sve se više prihvaćaju novi tipovi porodica. Nekad se „krivim očima“ gledalo na samohrane žene koje samostalno odgajaju svoju djecu, no danas društvo takve žene smatra ponosnije hrabrima i upornima da sebi i svojoj djeci, vlastitim trudom, omoguće što ljepši i bolji život.

U ovom potrošačkom društvu u kojem živimo, možemo sa sigurnošću reći da procesi kao što su urbanizacija, tehnologizacija, komercijalizacija, industrijalizacija, demokratizacija strukturirali današnji suvremeni svijet. Svaki od navedenih ostavio je svoj utjecaj prvenstveno na samog pojedinca i njegovo djelovanje, te ulazi i u obitelji i oblikuje ih prema novim, drugačijim načelima. Prema Kopreku uzočnici raskola unutar današnje obitelji su sve one nastrane stvari koje su se danas uvelike proširile među ljudima. Posebno navodi nekoliko njih, a to su ovisnosti svakakvih vrsta. Ljudi su preokupirani simulacijama, odvrćaju svoju pozornost prema stvarnom svijetu i realnosti. Bračna nevjernost je učestala i jedna od stvari koja je zauzela prva mjesta na ljestvici koja uzrokuje konflikt i razvod supružnika. Svijetom su zavladaile materijalne stvari i sve veća klasna nejednakost. U želji da svatko dobije i posjeduje najbolje za sebe, većina ljudi postaje veoma sebična. Ta sebičnost prelazi u obitelji, prema vlastitom partneru/partnerici i djeci, a to kasnije sa sobom povlači i nadmetanja s partnerom/partnericom, nemogućnost uspostavljanja komunikacije i funkcioniranja općenito. Tehnologija nas je potpuno opčinila, pa pojedinci i obitelji sve više uživaju u njenu prisustvu nego jedni s drugima. Jasno je da se izgubila ta čar obitelji koja ju je držala izuzetnom. Dogodio se ubrzani preokret uloga unutar obitelji koji je uzburkao dotad naučenu harmoniju međusobnih odnosa (Koprek prema Jančić i dr., 2019, 153/154). No, s druge strane, Maleš krivi liberalizam za promjene koje su zahvatile obitelji. Naime, liberalizam se zalaže za slobodu, individualnost, neovisnost, te je na neki način potaknuo pojedinca da sebe stavi na prvo mjesto i prvenstveno se osvrne na svoja htijenja (Maleš prema Jančić i dr., 2019, 154). Tako je spomenuta sloboda stvorila pluralizam različitih vrsta obitelji, koje danas poznajemo kao obitelji s istospolnim roditeljima, obitelji u kohabitaciji, samohrane obitelji i još mnogo njih (Jančić i dr., 2019, 156).

7.1. Kohabitacija

Pojam braka u prošlim društvima imao je veći značaj. Prvenstveno iz razloga što se do njega držalo kao do nečega što je sveto i posebno. Okruniti ljubav dvoje mladenaca brakom značilo je ostvarivanje vrhunca predanosti jedno drugom. U novija vremena dolazi do velikih promjena. Neki smatraju da se mladi boje obaveza koje brak donosi sa sobom je tada brige jedne osobe postaju brige za dvije ili više osoba. Mladi su danas sve više slobodniji, opušteniji, te se osvrću na ostvarivanje vlastitih ciljeva i želja prije nego što se odluče na tako veliki korak. Brišu određene granice tradicije i uvode neke nove. No, u svemu tome utjecaj ima i njihova obitelj. Neki roditelji podržavaju svoju djecu u njihovim odlukama. Ipak, mladi se pitaju zašto sve mora ići određenim tokom. Živimo iz razloga da se ostvarujemo kao osobe, da stvaramo nova iskustva te se iskušavamo u raznim stvarima. Unatoč svemu navedenome, stupanje u bračnu zajednicu odgađa se zbog nedovoljne financijske spremnosti. Život u društvu koje pojedincima ne može pružiti pristojan posao i plaću ne može značiti osamostaljivanje pojedinca. Za stvaranje obitelji treba puno više od prisutnosti dvije osobe. No, i da je omogućen život u uvjetima koje brak nosi sa sobom, mladi se često odlučuju na nešto drugo, a to je kohabitacija, u kojoj dvije osobe žive zajedničkim životom bez stupanja u brak. Takav život se ne odvija drugačije od onog kakvim ga znamo, već se razlikuje u zakonskim pitanjima. Još uvijek takav tip suživota nije toliko prihvaćen u našem društvu, jer potječemo iz društva koji štuje tradiciju i sve njezine norme. Neprihvatljivo je i nerazumljivo određenim pojedincima pojmiti svrhu zajedničkog života bez prije sklopljenog braka, a razlozi za takav potez mladih mogu biti višestruki. Ili im je draže dijeliti život s nekim zbog toga što brak ne smatraju toliko važnim ili misle da s brakom moraju odmah požuriti sa ozbiljnošću i stvaranjem obitelji. No, ljudi mogu pristupiti zajedničkom životu nešto prije ulaska u bračni život. Odnosno, predbračnom kohabitacijom mladi se pripremaju za život kakav će ih očekivati u budućnosti. Oni koji se odluče na taj korak teško su prihvaćeni od strane nekih pojedinaca. Koliko god se mi nalazili u suvremenom društvu, još se uvijek smatra kako takav način života nije pravi primjer djeci. Treba se očuvati ona ljepota i važnost braka i jednostavno ga očuvati u ovom društvu koje je preuzeto od strane raznih negativnih utjecaja.

Iz popisa stanovništva 2001. i 2011. godine uviđa se razlika u porastu izvanbračnih zajednica. Godine 2001. zabilježeno je 31 550 nevjenčanih supružnika bez djece (15 776 muškaraca i 15 774 žena). S druge strane, zabilježeno je 32 722 nevjenčanih supružnika s djecom (16 363 muškaraca i 16 359 žena) (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, popis 2001.), dok je

2011. godine 48 886 muškaraca i 48 886 žena obitavalo u izvanbračnoj zajednici (Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, popis 2011.).

Zadnjih nekoliko desetljeća ljudi počinju ulaziti u brak u što kasnijoj dobi. Danas brak postaje opcija mladih, no i ako postane nečiji izbor, to je najčešće u onoj dobi kada se čovjek poželi prepustiti mirnijem životu i uživati u čarima svoje obitelji. Prvi nagli pad sklapanja brakova bilježi se nakon Drugog svjetskog rata, točnije 60tih i 70tih godina prošlog stoljeća. Promjene su se počele uočavati prvo u velikim državama Sjeverne Europe pa se nastavilo u velikim državama Zapadne i Južne Europe. 80tih godina prošlog stoljeća dolazi do pojave kohabitacije. Od europskih država mogu se izdvojiti skandinavske u kojima je zabilježen najveći broj ljudi koji žive u kohabitaciji. Ipak, u državama Južne Europe takav načina života nije toliko povoljan. Misli se na države kao što su Italija i Španjolska, dok je u Portugalu i Grčkoj brak iznimno popularan. U ostalim dijelovima Europe, točnije, u Luksemburgu, Nizozemskoj, UK itd. zabilježen je brak kao prihvatljiviji način zajedničkog života. No, druga istraživanja pobrinula su se za pitanja dugovječnosti takvog načina života (Kiernan, 2004, 18-20). Kiernan u svojoj drugoj studiji uočila je da nakon 5 godina suživota većina tih parova završe razvodom ili veze ojačaju pa se razvijaju u brak. Država dugotrajnih kohabitacija je Švedska (Kiernan prema Kiernan, 2004, 20). Upravo se iz primjera Švedske mogu prepoznati faze i razvoj kohabitacije. U prvoj fazi ravoja kohabitacije ta manjina koja je stupila u kohabitaciju prema gledištima većine predstavlja nemoralnost. Prikazuje se kao nešto novo, dotad još u tom broju neviđeno. U drugoj fazi kohabitacija služi kao dobar uvod u bračni život. Treća faza je ona u kojoj društvo kohabitaciju prihvaća kao „pripremi“ život prije stupanja u brak te imati djecu ne mora nužno značiti i biti vjenčan. Četvrta faza prikazuje fazu u kojoj se suživot u tolikoj mjeri razvio da ne predstavlja nikakvu razliku s brakom. Odnosno, partneri u kohabitaciji stvaraju obitelj i odgajaju svoju djecu kako bi to isto proveli i u braku. Države koje su ostvarile posljednju, četvrtu fazu su Danska i Švedska (Kiernan, 2004, 20/21). Vrlo čest je primjer da parovi odgađaju stvaranje obitelji i života s djecom i sve više simpatiziraju život u dvoje s puno zabave. Istraživanja Eurobarometra 1998. godine ukazuju na važnost osnivanja obitelji. U provedenim istraživanjima sudjelovali su muškarci i žene od 25 do 34 godine. Odabrana je ta dobna granica iz razloga što se smatra da je najpovoljnija i najučestalija za stvaranje vlastite obitelji. Ispitanici su odgovarali na razna pitanja o važnosti stvaranja vlastite obitelji. Rezultati su pokazali da za 15, 5% ispitanika vrlo važno te 30% prilično važno imati dijete. Od ukupnog broja stanovnika čak 14% muškaraca i 10% žena

odgovorilo je da u njihovom životu djeca ne igraju veliku ulogu, tj. nebitna su im. Kako bi se navedeni rezultati što bolje predočili u državama, jedna od onih koja je prva na ljestvici po tome da djecu ne vide kao bitan faktor u svome životu je Velika Britanija, iza nje sa nešto manjim postotkom slijede zemlje Beneluxa, uključujući dio zapadne Njemačke i Irske, pa nordijske zemlje i na najzadnjem mjestu su južnoeuropske zemlje, kao što su Portugal, Grčka i Italija (Europska komisija prema Kiernan, 2004, 22/23). Kako bi se što bolje dalo u uvid rađanja djece izvan braka također se možemo osloniti na prijašnje navedene države. 1999. godine nordijske su zemlje bilježile čak 40% djece koje je rođeno izvan braka, dok zemlje Južne Europe (Grčka, Italija pa čak i Švicarska) tu brojku drže na 10% ili čak ispod (Kiernan, 2004, 24). Jedan od razloga koji se navodi zašto žene sve više odgađaju svoje majčinstvo, upravo je ta aktualnost i veća informiranost o korištenju kontracepcijskih pilula, te su na taj način mogle kontrolirati kada su spremne za osnivanje vlastite obitelji (Kiernan, 1989, van de Kaa, 1987 prema Kiernan, 2004, 31).

8. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Društva su se do sada razvijala ubrzano, prateći promjene koje ih zahvaćaju. Te promjene su se prihvaćale ili odbijale s obzirom na kulturu, povijest i vjeru raznih naroda. Kako su promjene stizale, društva su se nalazila u toj situaciji da moraju brzo reagirati, stoga se dogodila upravo ta velika nesuglasnost među pojedincima, jer su s jedne strane bili zagovarači tih promjena, a s druge strane oni koji su se striktno držali onog standardnog.

U sklopu sEVS (European Values Study) provedena su tri istraživanja, 1999., 2008. i 2017. godine u hrvatskom društvu s ciljem da se uvide promjene i pitanja o važnosti obitelji i braka. U istraživanjima je korištena metoda ankete. Tu se govori o dvadeset godina dugom periodu i svim izmjenama, oscilacijama koje su učinile hrvatsko društvo onakvim kakvo je danas. Godina 1999. karakteristična je po svojem početku sučeljavanja starog i novog, odnosno onoga što tradicionalno, a što suvremeno nosi sa sobom. 2008. godina je godina gospodarske krize države, te je važna za propitivanje obiteljskih stanja u proživljenim situacijama. Kako je kriza kroz godine učinila svoje, hrvatsko društvo ostaje bez mlade snage koja svoju sreću pronalazi u europskim ili prekooceanskim državama. Stoga dolazimo u 2017. godinu koja prati razne promjene i ona služi kao indikator svih posljedica koje su društvo pratile od kraja 90tih godina prošlog stoljeća (Aračić i dr., 2019, 332). Godine 1999. u provedenom istraživanju je sudjelovalo 1003 ispitanika, a 2008. godine 1525 ispitanika. Jedno od pitanja koje je postavljeno u oba istraživanja je to koliko važnost obitelj ima u životima ispitanika. Usporedbom dvaju istraživanja uočeno je da je obitelj bila i ostala najvažnija institucija u njihovom životu, bez obzira na desetak godina razlike između jednog i drugog istraživanja. Na pitanje o tome ima li Crkva kao institucija veliki utjecaj na pojavu problema u obiteljskom okružju, 1999. godine njih 50,5% odgovorilo je s potvrdnim odgovorom, dok se 2008. godine taj potvrdni odgovor smanjio na 35,5%. Iako se po rezultatima iz istraživanja može uvidjeti da je brak kod ljudi priznat kao nešto značajno i nezamjenjivo, ipak se primjetno povećava broj onih koji smatraju da njegova „popularnost“ slabi. Točnije, 1999. godine 87,3% ispitanika smatra da brak nije staromodna institucija, dok se taj broj 2008. godine ipak smanjuje na 80,9%. S tim pitanjem uslijedilo je i pitanje daje li brak ono nešto za što bi pojedinac rekao da mu je s njegovim prisustvom život više svrhovitiji, nego bez njega. Tu je situacija dosta drugačija. Na ovo pitanje i u jednom i u drugom istraživanju ispitanici su imali negativnije odgovore. Dakle, 1999. godine 14, 8% ispitanika smatra da brak nije nešto što bi im izazvalo njihov život ispunjenim, dok 67,4% ipak tako misli.

Godine 2008. na ovo pitanje njih 18,6% priklonilo se odgovoru 'ne', njih 56,0% odgovoru 'da'. Poznato je da danas parovi sve više odgađaju osnivanje obitelji iz kojekakvih razloga. Stoga, s obzirom na oba istraživanja, moglo bi se reći da su 1999. godine s obzirom na rezultate (76,3% odgovorilo potvrdnim odgovorom), djeca upravo bila ono što čini život preplavljenim srećom i daje mu značenje. Ujedno, 2008. godine, 67,1% ispitanika daje svoj potvrdan odgovor, što je manje u odnosu na 1999. godinu, s time da se povećao i postotak s negativnim odgovorima. Postavljeno je pitanje i o povezanosti žena i djece odnosno trebaju li žene osnovati svoju obitelj kako bi duboko u sebi bile sretna što su ispunile svoju reprodukcijску ulogu. Pozitivnih odgovora bilo je više 1999. godine (55,3%), te nešto manje 2008. godine (44,2%). Ipak, zabilježen je povećani broj onih koji smatraju, da to što žena ima djecu, ne znači i da je ostvarila najveću zadaću u svom životu. Postotak negativnih odgovora 1999. godine s 38,6% povećao se 2008. godine na 50,4%. Nadalje, postavljeno je pitanje u vezi kohabitacije i njezinog prihvaćanja u društvu pri čemu se 54,6% ispitanika se slaže s novim načinom suživota, dok 20,7% ispitanih još uvijek kohabitaciju ne smatra pravim načinom obiteljskog života. Na pitanje o homoseksualnosti i njihovoj mogućnosti za posvajanje djece ispitanici nemaju baš pozitivan stav. Čak njih 76,0% ne slaže se s time da istospolni parovi posvajaju i odgajaju djecu. To pokazuje izričito negodovanje ispitanika, te uviđamo da se još uvijek nisu prilagodili „drastičnim“ promjenama u društvu koje želi i kojem je u cilju prihvatiti homoseksualce kao i ostale pojedince (Aračić i dr., 2010, 629-632). S obzirom na dob ispitanika i njihovu podijeljenost u grupe (rođeni prije 1943. godine i prije, rođeni od 1944.-1961., rođeni 1962.-1979., rođeni 1980. godine i kasnije), oni ispitanici rođeni 1943. godine i prije svojim potvrdnim odgovorom pokazuju stav prema tome da Crkva pomaže u raznim obiteljskim problemima, dok oni mlađi, rođeni između 1962. i 1979. godine nemaju isto mišljenje o ulozi Crkve za razliku od starije generacije (Aračić i dr., 2010, 633).

Na pitanje o braku kao o staromodnoj instituciji, prema regionalnoj pripadnosti, uviđa se da su južni dijelovi Hrvatske skloniji braku i bračnim odnosima, dok zapadniji dijelovi Hrvatske ne misle na jednak način (Aračić i dr., 2010, 634). Ujedno tako, oni koji su religiozniji, imaju pozitivno stajalište o braku i smatraju ga nečim poželjnim, za razliku od onih koji se ne smatraju religioznim (Aračić i dr., 2010, 634/635). U odnosu na istraživanje provedeno 2008. godine, 2017. godine na pitanje o važnosti obitelji u životu ispitanika čak njih 7% više odgovorilo je da svoju obitelj smatra veoma važnom (Aračić i dr., 2019, 336). S obzirom na dva istraživanja

provedena prije, 2017. godine uviđa se veći postotak onih koji brak gledaju kao staromodnu instituciju, tako se s godinama povećavalo, prvo 1999. godine s 7,9%, 2008. godine na 17,0% te na kraju 2017. godine rezultira s 18,8%. Praćeni tim rezultatima možemo se nadovezati na pitanje o braku kao smislu života ili barem nečemu što uzokuje osjećaj sreće i ispunjenosti koje ujedno tako broji pad u odnosu na prijašnja dva istraživanja. Sa 27,0% onih ispitanika koji se 1999. godine slažu s tom izjavom, 2017. godine na 23,3% (Aračić i dr., 2019, 338). Također, 2017. godina pokazuje sve manja očekivanja od žena da trebaju obaviti dužnost prema društvu i jedino tako može postići ne samo svoju „ulogu“ već i svrhu svoje egzistencije. Godine 1999. 55,3% ispitanika smatra to nužnim, 2008. godine vidi se pad na 45,1% te 2017. godine još manji postotak, 38,8%. U odnosu na 1999. godinu, 2017. godine čak za 6,5% smanjio se broj onih koji se „potpuno slažu“ s tim da prisutnost djece u nečijem životu čini život roditelja boljim, onakvim kakvim se može postići samo ako imaš svoju djecu (Aračić i dr., 2019, 339). Ljudi sve više počinju podržavati, na kraju i opravdavati razvod u suvremenom hrvatskom društvu pa rezultati iz 2017. godine pokazuju da svaki četvrti ispitanik daje potvrđan odgovor i podršku za razvod (Aračić i dr., 2019, 343). Iako to nije prihvaćeno od strane Crkve, rezultati iz 2017. godine govore da je razvod sve prihvaćeniji u društvu, a počinju se podržavati i zajednički životi parova bez stupanja u brak (Aračić i dr., 2019, 341).

Iz navedenih istraživanja može se izdvojiti nekoliko saznanja. Jasno je da će stariji muškarci i žene porijeklom ili naseljeni u ruralnim područjima, te oni više religiozniji više držati do braka, obitelji, djece, te što manje se priklanjati „novim“ izmjenama. Naime, oni visoko obrazovani, mlađi pripadnici društva brže će shvatiti novine i razumjeti što dovodi do toga (Aračić i dr., 2019, 350).

Očito je da su današnje namjere pojedinaca izričito promjenjene od prijašnjih društava. Možda je jedan od razloga taj što im ovo društvo dopušta da budu ono što samo oni žele te da imaju pravo odbiti ono što se očekuje od mladih da ispune u određenoj fazi svog života, a to su brak i djeca. Imati ciljeve koji nisu u potpunoj očekivanosti od strane društva, ne bi se trebalo razmatrati kao nešto zapostavljeno, neshvaćeno i odbačeno. Radi se preveliki pritisak na mladež, te se očekuje da svoj život posvete određenoj stvari u životu, a to je u ovom slučaju stvaranje obitelji. Ne shvaća se da život ovisi o tome da mi sami trebamo pronaći smisao sreće, spokoja i radosti u onome što nama kao jedinki odgovara, a ne zato što nam je društvo to nametnulo. Neki će smisao života pronaći zadovoljavajući se poslom i karijerom, prijateljima s kojima mogu

dijeliti svoj život ili jednostavno uživajući u ljepotama prirode, putujući svijetom i istraživajući nove kulture, drugačije od naše. To ne znači da se djeluje protiv tradicije ili radi njezinog iskorjenjivanja, već pojedinci ukazuju na čežnju za slobodom, gubitkom ograničenosti i da ih se poštuje radi njihova stajališta zbog toga što su različiti od onih standardnih. Naime, ta sloboda ne smije značiti i gubitak poštovanja prema onima koji se protive njihovim mišljenjima, već ona treba biti upotrebljena isključivo za pronalazak vlastite životne radosti. Uzajamno podržavanje mišljenja, i s jedne i s druge strane, dovesti će do sklada, harmonije ljudskih odnosa.

Izvan hrvatskog društva, u zemljama Europe, mogu se očekivati različiti rezultati. Prvenstveno iz razloga što se kultura razlikuje od države do države, što neke ubrajaju razne etničke skupine, s time i razne religije. No, prihvaćanja raznih promjena mogu doći i s obzirom na rast i razvoj države u određenim sferama i promijenjenim zakonima. Svaka država za sebe stekla je poseban i drugačiji razvitak, a s time i razne načine suočavanja s onim što suvremeno doba donosi (Nikodem, Aračić, 2005, 151).

Provedena su istraživanja u 33 europske zemlje također u sklopu European Values Study, među kojima se ubraja i Republika Hrvatska. Pitanja su bila skoro ista kao i u hrvatskim istraživanjima. Na temelju hrvatskih istraživanja vidljivo je da u Hrvatskoj još uvijek postoji veliki broj onih koji brak ne smatraju staromodnom institucijom. S tom činjenicom slažu se i određene države Europe. Tu su Poljska (86,8%), Češka (83,6%), Turska (93,3%), Malta (91,5%) i Island (89,2%). Oni koji se pak ne slažu s navedenim su zemlje Beneluxa. Nizozemska sa 24,6%, Belgija sa 29,7% i Luksemburg sa 29,4% ispitanika. Francuska broji najveći postotak onih koji smatraju da brak pripada još jednoj od konzervativnih čimbenika sa 34,3%. S nešto manjim brojem, iza Francuske je Slovenija sa 25,4% i Portugal sa 24,8%. Pozitivno stajalište prema braku imaju one države koje osim što negiraju brak kao staromodnu instituciju, ujedno ga smatraju bitnim faktorom za postizanjem sreće u životu. To su pretežito zemlje koje su nekada pripadale bivšoj Jugoslaviji, Mađarska sa 88,6% i Slovenija sa 81,6%. Nasuprot njima, zemlje sjeverne Europe ne dijele takva mišljenja. Naime, one se protive činjenici da brak, barem prema njihovim gledištima, nije nužan za ostvarivanje životne radosti i vedrine. Stoga, Sjeverna Irska bilježi 50,05% ispitanika, Danska 49,8% ispitanika i Nizozemska 67,8% ispitanika. Dakle, može se primijetiti da je proces individualizacije sve više uznapredovao, te se brak našao samo kao jedna od opcija parova, koji tu opciju mogu izrealizirati ili je pak ostaviti postrani. No, to ne umanjuje značenje i važnost obitelji, koja je i dalje osnovna stanica i vodilja svih društava.

Važnost obitelji u njihovim životima povezali su s obavljanjem raznih vjerskih obreda, te je velika većina pokazala da pomoću prakticiranja raznih obreda osjećaju ne samo veću povezanost sa vjerom, već da shvaćaju, osjećaju i zamjećuju tu bitnost važnosti obitelji (Nikodem, Aračić, 2005, 150-152). Kao i u provedenim istraživanjima u Hrvatskoj, određene zemlje, kao što su Nizozemska, Sjeverna Irska i Velika Britanija, kod mlađe populacije, zabilježile su da su sve manje sklonije promišljati sklapanje braka kao izvor životne suštine (Nikodem, Aračić, 2005, 154). Razvijenije zemlje Europe (Nizozemska sa 88,7%, Velika Britanija sa 69,0%, Njemačka sa 39,7%) ukazale su da se na djecu ne gleda kao na ostvarenje životne namjene i svoje primarne funkcije egzistencije. Naime, za one manje razvijenije to je iznimno važno, a tu se ubraja i Hrvatska sa svojim 76,3% ispitanika (Nikodem, Aračić, 2005, 158). To možemo povezati i s obrazovanjem. Obrazovanje je ženskoj populaciji ponudilo jednu vrstu neovisnosti, samostalnosti i na neki način je razriješilo „dužnosti“ koja joj je nametnuta, no, danas ipak u malo manjem omjeru. Pokazalo se da obrazovni status pojedinca uvelike ovisi o njegovom stavu prema važnosti osnivanja obitelji kao jednog od aspekata koji garantira ispunjenje životnog cilja. Točnije, u katoličkim zemaljama, ovaj kriterij važan je u određivanju pojedinih mišljenja, te oni visoko obrazovani skloniji su negodovanju navedenom tezom. Nadalje, velika većina europskih zemalja smatra kako su djeca jedan od najvažnijih čimbenika sretnog braka. Zemlje koje se ne slažu s činjenicom da djeca pospješuju sretan i zdrav brak su Danska i Nizozemska. No, u Hrvatskoj, čak 3% građana ima mišljenje koja pripadaju stajalištima zemljama Danske i Nizozemske (Nikodem, Aračić, 2005, 159/160). Osim što je već navedeno da se danas ljudi osvrću na sebe i na svoj uspjeh, također oni koji žele i koji su spremni postati roditelji, nisu u mogućnosti, iz razloga što im financijsko stanje ili stambeni uvjeti to ne dopuštaju. Zbog teških uvjeta, odlučuju se na manji broj djece, stoga dolazi do pada stope nataliteta u državi i rasta starije populacije (Nikodem, Aračić, 2005, 162/163).

Što se tiče odnosa u obitelji, točnije, stava djece prema svojim roditeljima, otkriveni su zanimljivi podaci. Naime, mnoge europske države smatraju da je vrlo bitno da djeca pokažu poštovanje i zahvalnost prema svojim roditeljima, a to smatraju oni s niskom razinom obrazovanja, starija populacija te oni koji drže do provođenja raznih vjerskih obreda. No, u državama kao što su Portugal, Litva, Estonija, Latvija i Rusija, u kojima obrazovni status ne ovisi o tome kako će djeca postupati prema roditeljima. Također, Bugarska, Latvija, Island, Malta i Rusija ističu da za navedenu tvrdnju nisu presudni vjerski čimbenici. Države Poljska,

Latvija, Portugal i Estonija tvrde da dobna struktura nije karakteristična i odlučujuća. Dakle, iz priloženog možemo zaključiti da starije generacije sadrže i drže do tradicionalnih vrijednosti, a s time i ističu kako su uzajamni odnosi poslušnosti i poštovanja među roditelja i djece nešto sasvim prirodno i onako kako treba biti. Što se tiče odnosa roditelja prema djeci, jasno je da roditelj mora ponuditi i žrtvovati sve od sebe kako bi djetetu pružio sretan život. No, ne misle sve države Europe na ovakav način. Izuzeci su Litva sa 46,8% i Bjelorusija sa 41,7%. One smatraju kako i roditelji trebaju naći vremena za sebe i posvetiti vrijeme sebi onoliko pa čak i više nego što bi svojoj djeci. Ipak, većina smatra kako se roditelji u potpunosti trebaju prepustiti i posvetiti svojoj djeci, no s obzirom na obrazovnu strukturu, rezultati ukazuju na to da većina zemalja s građanima nižeg obrazovanja će se složiti s tvrdnjom da je roditeljska pažnja itekako potrebna djeci. Isto tako, kao i u prijašnjoj tvrdnji, gdje se ispitalo o odnosima djece prema roditeljima, mogu se uočiti vrlo slična stajališta kada se uloge obrnu. Starija populacija i oni religiozniji složiti će se i s ovom tvrdnjom da su djeca roditeljima na prvom mjestu u njihovom životu. Razlog tomu što mlađa populacija ima možda malo rigoroznija stajališta na ovakvu osjetljivu temu jest upravo ta nedovoljna edukacija i predanost ne samo obitelji, već društva i institucija za one vrijednosti koje bi popravile ovakvu situaciju (Nikodem, Aračić, 2005, 166/167).

Već je navedeno je da je u Hrvatskoj tema o homoseksualnosti još uvijek osjetljiva tema. Naime, samo 8% građana u Hrvatskoj smatra da je homoseksualnost opravdana. Općenito, države Istočne Europe imaju znatniju odbojnost i još taj strogi pristup prema toj temi. No, s druge strane, države Sjeverne Europe homoseksualnost su prihvatile u izrazito veliki omjerima, što se može prikazati i iz rezultata. Dakle, s najmanjom stopom opravdanja homoseksualnosti među slijedeće navedenim državama je Danska sa 49,3%, Island sa 53,5%, Švedska sa 63,2% i Nizozemska sa najvećom stopom od 66,5% (Nikodem, Aračić, 2005, 172). Isto tako, veliki broj građana u sjevernim državama Europe opravdava razvod. Točnije, Švedska sa 62,5% i Danska sa 55,6%. Uočeno je i da mnoge katoličke zemlje popuštaju po pitanju razvoda odnosno sve više se na to gleda kao na opciju koja mora biti uzeta u obzir kod onih koji se odluče za takav korak. To se odnosi na Španjolsku (35,5%) i na Francusku (34,2%), a Slovenija (42,6%,) je ispred Hrvatske po pitanju opravdanog razvoda (18,3%) (Nikodem, Aračić, 2005, 174).

Konačno, iz navedenih istraživanja uočeno je da su pojedine europske države u vodstvu po određenim pitanjima. Naime, poneka pitanja teško je generalizirati jer ovise o manjim

čimbenicima. Iako svaka država zasebno broji određen broj ljudi koji su za ili protiv određenih tvrdnji, možemo se složiti s time da su mlađe generacije sklonije većem podržavanju brojnih noviteta. Isto tako, oni manje religiozni, visoko obrazovani imaju više razumijevanja za „novi svijet“. Ipak, starije generacije, oni više religiozniji i slabije obrazovaniji, pokazali su veliku zastupljenost tradicionalnih vrijednosti, a time i održavanje svega onoga što tradicija nosi sa sobom. Ipak, ne umanjuje se važnost obitelji, odnosno ne zagovara se da je nepotrebna ili suvišna jer ona je bila i uvijek će ostati najvažnija institucija u života pojedinca.

9. ZAKLJUČAK

Nalazimo se u društvu koje obiluje konzumerizmom, materijalizmom, hedonizmom, privremenim užicima, željom za ostvarivanjem kapitala te oholosti i okrutnosti. Sve želje okrenute su na ovaj, ovozemaljski svijet. Današnji pojedinci teško gledaju izvan svog okvira, te su simulirani i skloni su vjerovanju svemu što želi navdvladati nad našim identitetom. Kao glavne krivce mogu se nabrojati oni koji u svojoj moći drže ogromne korporacije i koji ljude drže pod „uzicom“ i povlačenjem iste reguliraju i svoje i naše poteze. Ljudi su nekada težili za slobodom, sanjali o društvu u kojem će se moći slobodno kretati i djelovati. No, svaka privilegija nosi određene posljedice sa sobom. Obitelj nitko ne može maknuti s mjesta koje je zauzela i važnost koju je ostvarila. No, postepeni procesi ranjavanja obitelji i onih unutar nje koji je mogu oslabiti, neprimjetno se događaju sve do jednog dana kada ćemo se osvrnuti i shvatiti što smo vrijedno izgubili. Iz navedenih istraživanja uviđa se kako su se pojedinci okrenili prvenstveno sebi i ostvarivanju onoga što su i oduvijek htjeli. Brak i djecu su ostavili postrani, kao jednu od mogućih opcija koja ih može zadesiti nekad u budućnosti. Naime, ne smijemo nešto zaključivati na temelju svih naroda, jer nismo svi isti, već su i razna europska društva potpuno različita, s obzirom na populaciju, vjeru, gospodarstvo. Većina od navedenih čimbenika i njihov razvoj kroz povijest, oblikovala je njihova stajališta o raznim pitanjima. Neki od tih su i pitanja o obitelji, braku i djeci. Postoji dosta podijeljenih mišljenja o promjenama koje su zadesile obitelj. Starije stanovništvo teže se nosi s izmjenama koje zahvaćaju društvo u globalu, dok mladi imaju više razumijevanja i shvaćaju zašto se te promjene pojavljuju. Obitelj i dalje predstavlja osnovnu stanicu društva, no kao takvu, treba je i znati njegovati i ne dopustiti da se sve nedaće ovog svijeta okome na nju. To što ju mladost „odgađa“ za određen period, ne znači da su je se zauvijek odrekli. Koliko god ovaj svijet išao naprijed, rastao, bilježio svoje rekorde, uvijek ćemo se vraćati u svoju oazu mira koju zovemo obitelji. Naposljetku, ne smijemo se predati napastima konzumeracije i blještavilu materijalnih stvari, nego više držati do ljudi i djece oko nas i ostvariti svoju sreću i životni smisao upravo u njima i s njima.

10. LITERATURA

1. Aračić, P., Baloban, J., Nikodem, K. (2010). Važnosti braka i obitelji u hrvatskom društvu. Analiza osnovnih pokazatelja u razdoblju od 1999. do 2008. godine. **Bogoslovska smotra**. 80(2): 623-642.
2. Aračić, P., Baloban, J., Nikodem, K. (2019). Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu od 1999. do 2017. godine. **Bogoslovska smotra**. 89(2): 331-353.
3. Benveniste, A. (1972) Obitelj kroz povijest. **Bogoslovska smotra**. 42(1): 35-51.
4. First-Dilić, R. (1976). Porodica i obitelj - domaćinstvo i kućanstvo; Pokušaj pojmovnog razgraničenja. **Revija za sociologiju**. 6(2-3): 86-92.
5. Hočevar, A. (2014). Children in rainbow families. **Ljetopis socijalnog rada**. 21(1): 85-104.
6. Janković, J. (2004). **Pristupanje obitelji**. Zagreb: Alineja.
7. Janković, J.(2008). **Obitelj u fokusu**. Zagreb: Et cetera.
8. Jančić, A., Jurišić, K., Lončarić, A. (2019). Postmoderna i promjene u braku i obitelji. **Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek**. 3(3): 153-162.
9. Kiernan, K. (2004). Changing European Families: Trends and Issues. U: Scott, J., Treas, J., Richards, M. (ur.). **The Blackwell Companion to the Sociology of Families**. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell Publishing, str. 17-33.
10. Kregar, J. (1994). Promjene u strukturi obiteljskih zajednica. **Revija za socijalnu politiku**. 1(3):211-224.
11. Mijatović, A. (1995). Obitelj i poremećaji socijalnog konteksta. **Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja**. 4(4-5): 465-485.
12. Milić, A. (2007). Sociologija porodice. Kritika i izazovi. Beograd: Čigoja štampa.
13. Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. **Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti**. 65(1): 23-35.

14. Nikodem, K., Aračić; P. (2005). Obitelj u transformaciji. U: Baloban, J. (ur.). **U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa.** Zagreb: Golden marketing -Tehnička knjiga, str. 145- 178.

15. Segalan, M. (2009). **Sociologija porodice.** Beograd: Clio.

INTERNETSKI IZVORI

1. https://www.dzs.hr/hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_04_16/H01_04_16.html

(pristupljeno 22.6.2020)

2. https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/H01_01_26/H01_01_26.html

(pristupljeno 22.6.2020)

SAŽETAK

Obitelj je jedan od najvažnijih sustava. Posjeduje jednu od najbitnijih uloga u društvu. Svojim pristupom odgoja, pružanjem ljubavi i davanjem pažnje razvija pojedince u odrasle ljude, koji svojim djelovanjem oblikuju i društvo. Tradicionalna obitelj bila je konzervativna, imala je čvrste stavove prema određenim pitanjima i znalo se tko drži autoritet. Od prošlosti pa sve do danas, unatoč raznim promjenama u društvu, zadržala je značaj, svoje neprocjenjive vrijednosti i jedinstvenost. Kako se danas nalazimo u društvu koje pojedincu omogućava njegovu slobodu, s time je dobio i povod da razvija nove tipove obiteljskih zajednica. Ovaj rad ostaviti će naglasak na evoluciju obitelji kroz povijest i njezin položaj u današnjem suvremenom društvu. Osvrnuti ćemo se i na nekoliko provedenih istraživanja kako bi se uvidjela razlika tijekom godina na stajališta ispitanika o pitanjima u vezi s obitelji.

Ključne riječi: obitelj, društvo, tradicionalna obitelj, suvremena obitelj, obiteljske zajednice

SUMMARY

The family is one of the most important system. It has one of the most important roles in society. Through it approach to upbringing, giving love and giving attention, it develops individuals into adults, who also shape society through their actions. The traditional family was conservative, had strong attitudes toward certain issues and knew who held the authority. From the past until today, despite various changes in society, it has retained its significance, its invaluable values and uniqueness. As we find ourselves today in a society that allows the individual his freedom, he also got the opportunity to develop new types of family communities. This work will leave an emphasis on the evolution of the family through the history and its position in today's contemporary society. We will also look at several studies conducted to see the difference over the years on respondents views on family issues.

Keywords: family, society, traditional family, contemporary family, family communities

BILJEŠKE O AUTORICI

ANITA RADIĆ, rođena je 25.studenog 1998. godine u Splitu. U Trogiru završava Osnovnu školu Majstora Radovana i Srednju školu Ivana Lucića, smjer opća gimnazija. Od 2017. godine redovna je studentica Filozofskog fakulteta u Splitu na Odsjeku za sociologiju gdje uspješno privodi kraju treću godinu preddiplomskog studija.

E-mail: aradic@ffst.hr; anita.radic.nika@gmail.com

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Anita Radić, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce Sociologije, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 06.07.2020.

Potpis Anita Radić

**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOGA/DIPLOMSKOGA RADA (PODCRTAJTE
ODGOVARAJUĆE) U DIGITALNI REPOZITORIJ FILOZOFSKOGA FAKULTETA
U SPLITU**

Student/Studentica: Anita Radić

Naslov rada: Položaj obitelji u suvremenom društvu

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Sociologija

Vrsta rada: Završni rad

Mentor/Mentorica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): izv. prof. dr. sc. Gorana Bundalović

Sumentor/Sumentorica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): red. prof. dr. sc. Sanja Stanić
Toni Popović, asistent

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanoga završnoga/diplomskega rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice potpuno odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) u otvorenom pristupu
- b) dostupan studentima i djelatnicima FFST-a
- c) dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6 mjeseci / 12 mjeseci / 24 mjeseca (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).

U slučaju potrebe (dodatnoga) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnomu tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 06.07.2020.

Potpis studenta/studentice: Anita Radić